

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

Maart 1992.

nr. 1

8ste Jaargang.

EEN WOORDJE VAN DE VOORZITTER.

Dat ik nu al bijna 6 maanden ziek ben en daarvan 3 maanden in het ziekenhuis verbleven heb, had ik me voor enige tijd niet kunnen voorstellen. Toch is dat 't geval geweest en helaas is het nog lang niet zo dat ik zeggen kan dat ik nu genezen ben. Dat is trouwens het ergste van ziek zijn, als je niet weet of 't nog ooit beter wordt. Bij zo'n onzekerheid doet de steun van gezin, familie, vrienden en bekenden je erg goed. Zelfs kleine tekenen van belangstelling geven nieuwe moed. Van de zijde van de leden van het O.C.G.L. heb ik bijzonder veel steun gehad. Daarom zeg ik U allen van harte dank. Dat geldt voor degenen die me persoonlijk thuis of in het ziekenhuis opzochten maar ik dank ook de hele vereniging voor de vele briefjes, bloempjes, boeken enz. Ik dank ook vice-voorzitter Kuy1, die mij zo goed vervangen heeft.

Dank U wel.

Wiel Ringens.

H.A.J. Dortants
Eygelshovenerweg 25
6374 KB LANDGAAAF NL
Tel. 045-315315

OPGRAVING KASTEEL SCHAESBERG.

Op maandag 19 augustus 1985 begon, na een pauze van 14 dagen het laatste onderzoek op kasteel Schaesberg. Enkele weken eerder waren studenten van de Technische Hogeschool Delft, afdeling bouwkunde onder leiding van drs. Knook begonnen met een bouwkundig en archeologisch onderzoek.

Hoofddopdracht van het onderzoek was na te gaan of de fundamenteën van het voormalig kasteel geschikt genoeg waren om de herbouw te kunnen dragen. Dit moet, zover mij bekend is, als positief beantwoord worden. Ook werd een archeologisch onderzoek ingesteld.

Reeds eerder had ik de opgraving bezocht, o.a. om er achter te komen of archeologische vondsten waren gedaan. Dit werd steeds ontkend. Reden waarom ik geprobeerd heb aan de opgraving deel te nemen.

Daar de studenten deze laatste week niet meer aan de opgraving deelnamen was de mogelijkheid open dat enkele hulpen hun plaats konden innemen.

Door bemiddeling van de heer Frans Engelen van de Archeologische Vereniging Limburg konden vier personen, die ook aan de opgraving van de Romeinse villa in Voerendaal hadden deelgenomen, bij dit laatste onderzoek op kasteel Schaesberg meehelpen. Het onderzoek gebeurde o.l.v. drs. Knook en twee assistenten (Ton en Joris).

Daar we bij het eerder onderzoek niet aanwezig waren geweest, was het heel moeilijk een juist beeld van de opgraving te krijgen. Daarbij kwam, dat op verschillende plaatsen: bij de hoeve, tussen de hoeve en het kasteel en op het kasteel tegelijkertijd onderzoek plaats vond.

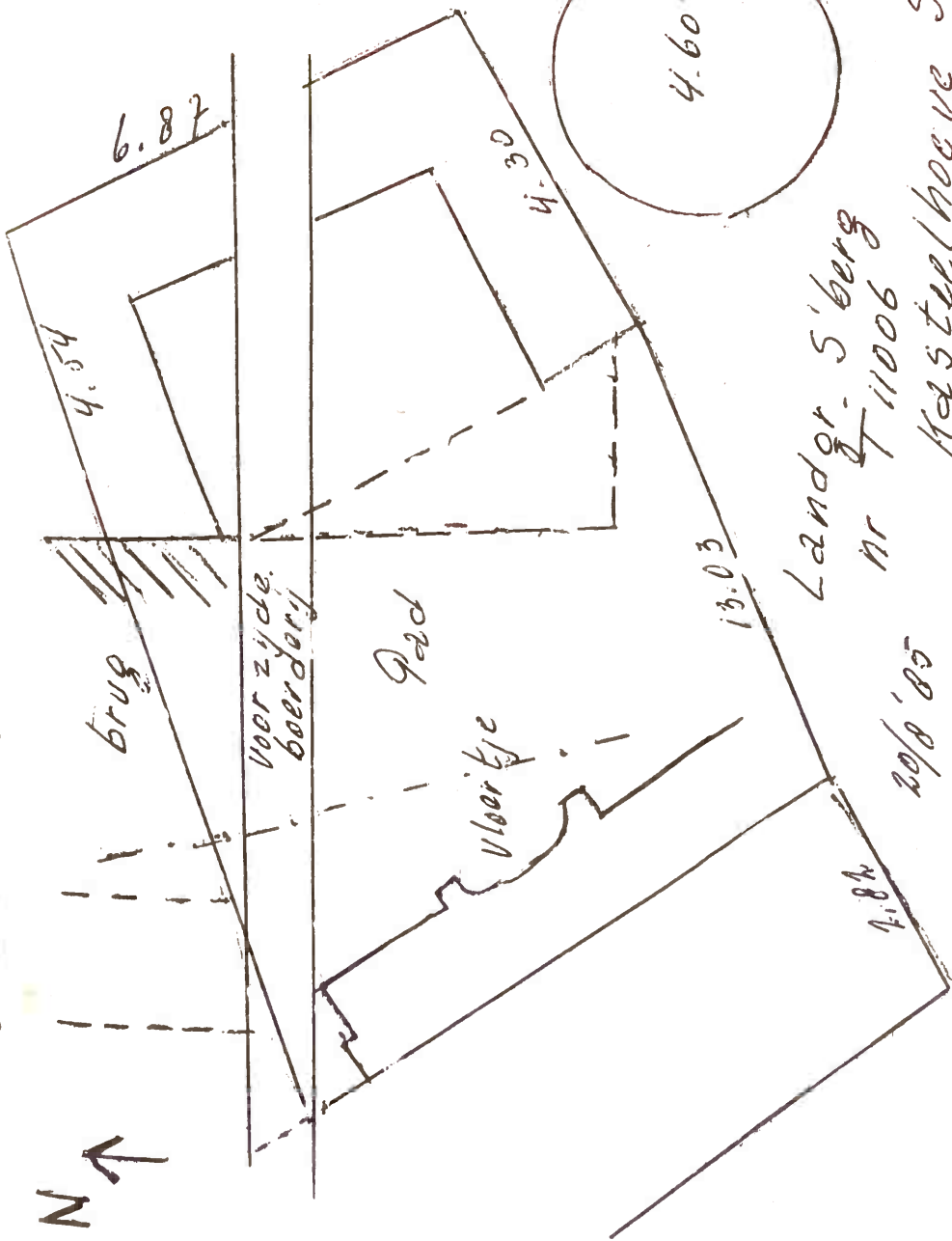
Zo werd diagonaal onder de voorzijde van de boerderij een omvangrijk fundament van een eerdere bebouwing blootgelegd. Hiervan zijn situatieschetsen en profielen opgetekend. Een bijkomstigheid was dat de bovenlaag van het terrein waar eens de hoeve lag bestond uit afvalmateriaal van een glasfabriek uit Heerlen. Tussen de hoeve en het kasteel waren machinaal twee gaten en een sleuf gemaakt. Deze waren enkele meters diep en werden aangeduid met de cijfers I, II en III.

Via de schoongekrabde zijprofielen konden een aantal waarnemingen worden gedaan.

In de sleuf was duidelijk een rivierbedding te zien. Doordat in gat III deze bedding weer te voorschijn kwam, kon geconcludeerd worden, dat hier een mean-

Fondamen ten onder hoeve

N ↑

Landor-S'berg
nr 11006

Hastelhoeve S'berg

20/8 '85

derende rivier was geweest.

In gat II werd op een hoger niveau dan de rivierbedding een laag overwegend dun hout aangetroffen.

Alle takken wezen in de zelfde richting. De laag hout was van vroegere datum dan de rivier en zoals aangeduid, hoger gelegen. Tussen het hout lagen enkele dikkere knuppels. Wat is dit geweest?

Een omgevallen afscheiding komt door het ontbreken van dikkere delen hout moeilijk in aanmerking.

Een oplossing ligt niet direct voorhanden en kan helemaal niet of later gevonden worden. Voorlopig houdt men het op hout dat in het water gelegd is om soepel te worden. Denk maar aan wilgetenen. Het meanderend watertje liep vanaf het kasteeltje naar het noorden. Ook werden houten balken en dunner hout (Takkebossen) aangetroffen, die gediend hebben als oversteek.

Deze beschoeiing is ook van vroege datum.

Hebben vóór de bouw van het kasteeltje hier reeds eerder mensen gewoond in een eenvoudige bebouwing? Hierover een volgende keer meer.

WIEL BECKERS.

HET O.C.G.L. IS VAN PLAN ELK JAAR EEN BOEKWERKJE
UIT TE GEVEN BETREFFENDE LANDGRAAF.

DEZE SERIE ZAL GENOEMD WORDEN:
" KEN LANDGRAAF "

HET EERSTE DEEL IS THANS VERSCHENEN EN BEHANDELT
DE KRUISEN EN KAPELLEN IN LANDGRAAF.

OP DE JAARVERGADERING (DINSdag 17 MAART ZULLEN WIJ
DIT BOEKJE PRESENTEREN.

DE PRIJS VOOR LEDEN BEDRAAGT F.12,50
VOOR NIET-LEDEN F.15,--

De korte klinkers . De dialect-uitspraak wordt telkens onderstreept.

- a uitgesproken als in het Ned. kat
bak=bak ziek=krank paspoort=pas
- e uitgesproken als in het Ned. pet
vet=vet, bakken=bek, feest=fes
- i uitgesproken als i in Ned. kip
wit=wit, kind=kink, zingen=zinge
- o uitgesproken als in het Ned. pot
hoofd=kop, schort=sjolk, los=los
- ó deze klank komt in het Nederlands niet voor.
de klinker wordt meer open, meer voor in de mond uitgesproken.
kort=kót, stom=sjtóm, korter=kóttter
- u uitgesproken als in het Ned. put.
put=put, klimmen=klumme, lukken=lukke
- ø uitgesproken als in het Duits: Köln.
Keulen=Kölle, zorg=zörg, morgen=mörge
- ü korte uu
kuiltje=külke, mondje=mülke, mensen=lūj, huisje=hūske, juist=jūs
- e de onbeklemtoonde klinker (sjwa) als in Ned. de
de=de, ze=ze, de e in witte, kanne .

Korte klinkers met naslag.

- eë komt in het Ned. niet voor.
paard=peëd, aarde=eëd, die=deë,
waarde=weëd, hij=heë, Heerlen=Heële
- uë komt in het Ned. niet voor.
veulen=vuële, voor=vuër, stro=sjtruë
molen=muële, kolen(groente)=kuël

Lange klinkers

- aa uitgesproken als in het Ned. zaal.
wel=waal, zaal=zaal, vat=vaat,
nat=naat, kaal=kaal, zwoerd=sjwaad
- ae uitgesproken als ai in het Engelse air, lucht
Hubert=Hubaer, nee=nae, beige=baesj
- ao uitgesproken als in het Engelse law, wet
Deze klank komt in Landgraaf maar weinig voor

zout= zaot, koud= kaod, kalf= kaof.

- ee uitgesproken als in het Ned. beest.
geit= Geet, tarwe= weet. leed= leed
stroop= zeem, jurk= kleet, reep= reep
- eu uitgesproken als in het Ned. deur
koeken= keuk, zoek= zeuk, doeken= deuk
stoelen= sjteul, zomen = zeume,
- ie uitgesproken als in het Ned. wie
krijt= kriet, ver= wied, tijd= tied,
fiets= fiets, grap= wiets, stier= sitier
- oe uitgesproken als in het Ned. koe
kuil= koel, kloek= kloek, zoemen= zoemme
weglopen= voetlope, bedriegen= sjoemmele
- oo uitgesproken als in het Ned. roos
doek= dook, goed= good, ik loop= ich loop
- uu uitgesproken als in het Ned. vuur
vuur= vuur, deur= duur. (ook vuër, duër)
- ieë de eerste= d'r ieësjte, beest= bieës
zeven= zieëve, gebleven= geblieëve
- oeë toon= toeën, school= sjoësl, boon= boeën
wonen= woeëne, kronen= kroeëne, loon= loeën
- uuë vuur= vuuër, boontje= buuëntje
(meestal zal men deze klank slechts met één
u geschreven zien, dus deur= duër.
In ieder geval wordt er bij een open letter-
greep maar één u gebruikt! koning= kuëning
woning= wuëning, molen= muële, veulen= vuële
- i-j bij= bi-j knie= kni-j, wei= wi-j, zeef= zi-j
vrijen= vri-jje, geleden= geli-jje.
We kunnen hier de Ned. ij niet gebruiken,
we spreken de i en j afzonderlijk uit!
- ui uitgesproken als in het Ned. huis
hooi= huij, vreugde= vruid, (ich vruij mich)
- oa een stijgende tweeklank
Deze komt in onze omgeving heel veel voor;
in tegenstelling tot de voornoemde ao.
poort= poat, loten= loate, la= sjoat
kolen(stookkolen)= koale, schilderen= moale
dus nog eens: de oa is een tweeklank o-a
de ao is geen tweeklank, maar een lang ge-
rekte o.

ROMEINSE MUNT GEVONDEN.

Enige tijd geleden werd door ondergetekende in Rimburch een Romeinse munt gevonden. Op één kant van de munt staat een afbeelding van keizer Antoninus met baard. Langs de rand kan men de volgende tekst lezen; "M.Antoninus Aug. T.R. P XXIII - XXIX. Aan de andere zijde zijn alleen de letters PAX zichtbaar.

Keizer Antoninus, die regeerde van 138 tot 161 na Christus was de opvolger van keizer Hadrianus (117-138 na Chr.) Deze was behalve een uitmuntend regeerder ook een knap architect, een vaardig schilder, een smaakvol verzamelaar en een fijn-gevoelig dichter. Zijn grote liefde voor de Griekse cultuur en kunst had een Griekse invloed op allerlei gebied tot gevolg. Hadrianus opvolgers, de Antonijnen, voorstanders van een milde maatschappijstructuur, sluiten zich bij zijn opvattingen aan. De gemalin van Antoninus was Faustina. De munten met daarop de "kop" van de keizer, was een van de weinige mogelijkheden om het volk te laten zien hoe hun keizer er uit zag.

WIEL BECKERS.

HEKWERK OP MONUMENT LANDGRAAF.

Eind 1991 werd op het monument landgraaf een hekwerk geplaatst van ongeveer 70 meter lengte. Onze werkgroep archeologie heeft de gemeente Landgraaf hiervan schriftelijk op de hoogte gebracht. Omdat de wethouders de plaats niet konden vinden ben ik met een van hen naar dit hekwerk gaan kijken. Ook een ambtenaar die met de zaak te maken had vergezelde ons. Be-loofd werd dat de nodige maatregelen genomen zouden worden. Ook de Inspecteur Archeologische Monumentenzorg van de regio Zuidoost Nederland is later met mij naar de aantasting van het monument gaan kijken. Deze vond dat het een schande was; wat hier gebeurd is.

De inspecteur heeft geadviseerd dat de gemeente regels en voor-schriften moet maken zodat alle activiteiten rond het monument een stuk moeilijker worden. Dat zal nog wel wat duren daar we al jaren bezig zijn een monumentenraad in Landgraaf in te stellen. Intussen hebben we nog steeds geen schriftelijk bericht van de gemeente Landgraaf ge-kregen, dit was voor 15 febr, verzocht.

En zo viereen we het 10-jarig bestaan van de gemeente Landgraaf met 70 meter hekwerk op het monument, waar-aan de gemeente zijn naam te danken heeft.

WIEL BECKERS.

 HOELANG BESTAAT DE BEHOEFTE AL AAN EEN EIGEN MUSEUM?

In het begin van de zestiger jaren werden er op de Hereweg te Nieuwenhagen graafwerkzaamheden verricht voor de bouw van een nieuwe school. Het betrof hier de nieuwe huisvesting voor de uit 1907 daterende Aloysiusschool aan de Gatestraat. De school draagt thans de naam 't Startschot. Bij het graven van de kelder en fundamenteën werden belangrijke Romeinse vondsten gedaan. Pastoor Meens, gedreven historicus als hij was, gaf hierover op 21 juni 1964 zijn visie op de voorpagina van de KERKKLOK.

Daarbij ventileerde hij eveneens onverholen een van zijn diepste wensen: een 'KLEIN EIGEN MUSEUM'.

Dat is nu 27 jaar geleden.

Het betreffende artikeltje kwam te voorschijn uit het persoonlijk archief van een van onze leden.

Wij hebben nu eindelijk ons eigen museum.

Desalniettemin lijkt het een goede zaak eens even stil te blijven staan bij de gedachte, dat het realiseren van bepaalde zaken vaak een lange aanloop behoeft. Bovendien zijn de oorspronkelijke initiatiefnemers soms moeilijk meer te achterhalen.

Was pastoor Meens een der eersten? Wie zal het zeggen?

M.Q., Sectie Genealogie en Streekgeschiedenis.

16e JAARGANG
Redactie-adres
Adres-bode

Van 21 juni t/m 28 juni 1964
Burg.Gijsenstraat 59, Tel. 2684
P.Reumkens, Burg.Loysonstraat

No.26
No.34

OUDE NIEUWENHAGEN LIGT IN HEERLEN.

Als het waar is, dat de rijken onder de Romeinen die de stad Heerlen zijn ontvlucht, juist de mooiste plekjes in de omgeving uitzochten om er hun villa's neer te zetten, mogen wij blij zijn dat de nieuwe jongensschool op een van die mooie plekjes gebouwd wordt. Door toevallige omstandigheden is op deze plaats een graf met kostbare bijgaven gevonden. Helaas heeft zo goed als niemand van de inwoners van Nieuwenhagen ook maar iets van gezien. Een unieke gelegenheid om de tegenwoordige inwoners enige belangstelling bij te brengen uit de geschiedenis rond het jaar 200 van deze streek, heeft men later voorbijgaan; de jeugd van de school heeft er niets van gezien. Voorgoed ligt oud Nieuwenhagen in Heerlen. Maar tevergeefs wacht het daar op de bewoners van Nieuw-Nieuwenhagen.

GEEN PLAATS, GEEN GELD VOOR EEN KLEIN EIGEN MUSEUM?

Ook niet voor een etelagekast in de nieuwe school voor het bewaren en tentoonstellen van deze en van vroeger gevonden Romeinse voorwerpen?

Adieu dan maar verleden tijd van Nieuwenhagen!

Hopelijk zullen eventuele volgende vondsten niet hoeven te verhuizen naar Heerlen.

De Pastoor.

DE VIJVERS VAN STRIJTHAGEN.

De geschiedenis van het ontstaan van de vijvers van Strijthagen heeft alles te maken met zijn bewoners en waarvoor ze werden aangelegd.

Uit archeologische vondsten weten we dat in de Romeinse tijd in Strijthagen mensen gewoond hebben. Ook zijn door leden van de werkgroep archeologie van onze vereniging reeds herhaalde malen prehistorische stenen werktuigen gevonden op een hoger gelegen gebied vlak bij de vijvers.

De tot nu toe oudste schriftelijke vermelding van vijvers in relatie met Strijthagen vinden we in een verdelingsakte van het jaar 1535. Johan Judenkop ontvangt dan naast andere goederen, de onderste en overste hof met de vijvers.

In 1554 is de tekst in de akte waarin de nalatenschap van deze Johan weer gedeeld wordt veel uitvoeriger.

De familie Schaesberg en de familie Imstenrade staan dan als erfgenamen vermeld met respectievelijk "huess en hoff zoe Strijthaghen" en "de overste hoff".

In het kort komt het hierop neer dat Strijthagen meer dan één vijver toegewezen krijgt en blijkt de Overste hof twee vijvers te hebben.

Ook op de eerst gedrukte topografische kaart uit 1603 staat bij "Strithaghen" het woord "Viuiet" vijver aangegeven.

Meer gegevens kan men vinden in het artikel van E. Ramakers in "Het land van Herle" (XXXV-1985) okt./ dec. nr. 4.

HET JAARBOEK 1990 IS NOG BEPERKT VERKRIJGBAAR.
DE PRIJS BEDRAAGT VOOR LEDEN F.12,50 .
VOOR NIET-LEDEN IS DE PRIJS F.15,-- .

Al op de eerste gedrukte kaart van dit gebied staat Strijthagen met een vijver aangegeven. Kaart van het hertogdom Limburg van Aegidius Martini (1603) naar een uitgave van 1606. (GA Maastricht, coll. Creemers; foto: Harrij Paping, Maastricht).

HET JAAR VAN MAAND TOT MAAND.

We beginnen het nieuwe jaar met het ophangen van de kalender die dit jaar het getal 1992 na de geboorte van Christus vermeldt. Althans volgens de Gregoriaanse jaartelling welke door Paus Gregorius XIII op 15 oktober 1582 is ingesteld. In de niet Rooms Katholieke landen is deze telling soms veel later ingevoerd.

De almanak geeft dag na dag de naamdagen aan welke bij velen van geen betekenis meer zijn. Enkele gebruiken zijn nog wel bekend of worden onbewust in praktijk gebracht. Veel gebruiken of feestdagen komen tijdens een gesprek in herinnering en dan zegt men: "Och joa, dat is waar och".

De kalender en de daarbij behorende naamgeving, welke indertijd door de geleerden uit Rome zonder computer werden berekend, mag men een knap stukje werk noemen. Alleen de niet katholieken waren niet zo overtuigd, of was dit omdat het uit Rome kwam? In Frankrijk heeft na de revolutie (1789) een tijd lang de republikeinse tijdrekening bestaan. Men begon weer bij het jaar 1. Niets mocht aan de Christelijke kalender herinneren. Niet de zondag maar de tiende dag werd de rustdag. Een 9-daagse werkweek en het nieuwe jaar begon op 22 september als Vendémiaire (wijnmaand).

JANUARI

Bij ons geldt januari (louwmaand) als jaarbegin. Het oude bijgeloof dat in de nieuwjaarsnacht met veel lawaai de boze geesten kunnen worden verjaagd, (wij deden dit met een carbid donderbus,) zet zich tegenwoordig onbewust voort met luid en duur geknal, Ook de door de schooljeugd op school (voor de gelegenheid met een nieuwe kroontjespen) geschreven Nieuwjaarsbrief aan de ouders behoort tot het verleden. Op de dagen tot Driekonigen -zo meende men- konden de Nieuwjaarswensen uitgesproken worden bij familie, vrienden of kennissen. Een veel gebruikte veelzeggende spreuk in onze omgeving was:

Gelukziefelg Neujoar, mit der kop voal hoar.

D'r monk vol teng en ing waffel in gen heng.

In deze spreuk zit eigenlijk alles opgesloten, van gezondheid tot voldoende brood.

Brood en wijn komen eigenlijk in veel spreuken, bijbelteksten of gebruiken het hele jaar door aan de orde. (Een mooi iets om na te gaan)

De wafel een gebruikelijk nieuwjaarsgebak werd vroeger op of in het fornuis gebakken (soms met alle gevolgen vandien). Bijna ieder gezin bezat een wafelijzer. Het deeg of beslag werd tussen de twee ijzerplaten geknepen, daarom dat dit gebak ook wel "kniepkeukskes" genoemd werd..

Tot Driekoningen trokken veel kinderen van huis tot huis om dit gebak te vergaren. In Limburg een verboden of ongebruikelijke bezigheid. In Duitse katholieke gebieden ziet men veel de huiszegen (C.M.B) met krijt boven de huisdeur geschreven. Hier waren de kinderen geweest hetgeen men met de beginletters der Driekoningen aangaf.

De 13de dag na Kerstmis de zg. JOELTIJD (zonnewende-feest) was eigenlijk op 6 jan. of op de zondag erna afgesloten. Maar velen maakten er nog een dagje bij die alras werd aangegeven als de Verloren Maandag om zodoende een vaste plaats op de kalender onder de naam "Koppermaandag te verwerven. Op zondag voor de Verloren Maandag wordt in de kerken gelezen uit "Lucas II". Het verliezen en terugvinden van Jezus in de tempel. Dit kan ook invloed hebben uitgeoefend op de benaming "Verloren Maandag".

"Mit dreikeuninge lenge de daag inne haneschrei". Dit geeft aan dat het een kwartier gaans langer licht blijft. Een af stand waarop men een haan hoort.

17 januari Antonius Abt. patroonheilige van de slagers en grondlegger van het monnikwezen. Met veel folkloristische gebruiken verbonden en steeds met een varken afgebeeld. Men deed er goed aan om het op die dag gezegende brood aan het vee te geven ter voorkoming van onheil en veeziekten.

22 januari. H.Vincentius patroon van wijnboeren, geboren in Saragossa (ca.302) wordt geprezen voor zijn heldhaftig geduld en daarom door God gesterkt in zijn lijden. Om goede wijn voort te brengen is eveneens een engelengeduld noodzakelijk. Daar nog bij de hulp van boven zodat het weer een handje meehelpt. Een weer-spreuk is: "Voor goede wijn, regen op Sint Vinzijn." In onze streken met minimale wijnbouw waren vroeger in elk dorp Vincentius verenigingen welke als doel hadden de allerarmsten en noodlijdende medemenssen te steunen of te helpen naar een betere toekomst. De meer bedeeden in de parochie meenden dan ook hun afgedragen kleding af te staan aan de heldhaftig geduldigen die ploeterden om het hoofd boven water te houden. Er was dan ook de spreuk: "Went der boer wien drinkt en der pas-

toer bottermilk, dan steke ze alletwië nit in ee gezonk vel"

29 Januari.

Franciscus van Sales was Bisschop van Geneve en alom bekend als predikant en schrijver. Hij stierf in 1622. In zijn tijd verwekte hij sensatie door te verklaren dat heiligheid geen monopolie was van geestelijken of kloosterlingen. Naar men meent heeft men hem hiervoor tot patroonheilige van de journalisten en schrijvers aangenomen. Zijn houding geeft aan niet te schrijven of spreken volgens de wens van de broodheer.

31 Januari.

Johannes (Don Bosco) patroon van dansers, acrobaten en leerjongens. Patroonheilige van de Parochie Lauradorp. Hij leefde in Italië en bekommerde zich om de jeugd en hun toekomst o.a. organiseren van spelen en het geven van onderricht.

Februari.

Sprokkelmaand. In het Latijnse werkwoord verstaat men onder "Februaire": reinigen. Dit reinigen komt vooreerst voor door al het ongerief bij elkaar te sprokkelen of te beginnen met de grote schoonmaak.

Ook het feest van Maria Lichtmis (2 februari) heeft iets met "reinigen" te maken. De officiële naam voor dit feest luidt "Zuivering van de moeder Gods". Volgens de Joodse wet moest een vrouw, die moeder geworden was veertig dagen na de bevalling een rituele zuivering ondergaan. Tot voor kort was deze "Kerkgang" geleid door een priester in de katholieke kerk ook nog in gebruik. Maria Lichtmis, de dag dat de kaarsen (licht) worden gewijd. Dit in voorbereiding op:

3 Februari. Sint Blasius, Bisschop in Armenië werd rond het jaar 316 ter dood veroordeeld. Hij zou een kind dat een visgraat had ingeslikt en dreigde te stikken van de dood hebben gered. Als patroon tegen hals en keelziekten wordt nu nog in veel kerken met gekruiste kaarsen de Blasius zegen gegeven.

4 Februari.

H.Veronica. Patrones der fotografen. Op de lijdensweg naar Golgotha bracht zij de Heer vertroosting door zijn bebloed aangezicht met een linnen doek te betten. Het gelaat van Christus bleef op de zweetdoek afgedrukt.

5 Februari.

H.Agatha. Patrones van glasblazers, vuurwerkmakers en klokkengieters. Zij leefde in de 3de eeuw en stierf op de brandstapel. Volgens de legende bedwong zij met haar sluier vulkanische uitbarstingen waaronder vuur. Werd aldus patrones van werklieden welke met vuur omgaan.

9 Februari,

H.Apollonia. Patrones van de tandartsen en tandtechnici. Zij was een martelares tijdens de periode van Keizer Decius (ca.249). Haar werden de tanden uitgerukt om haar te dwingen haar geloof af te zweren. Vandaar patrones van de tandartsen.

Op de dag van vandaag krijgt men enkele keren in een levensloop nieuwe tanden, zonder hulp in te roepen.

14 Februari.

Valentinus. Deze priester werd te Rome rond het jaar 269 op gruwelijke wijze ter dood gebracht, doch bleef trouw aan zijn geloof. Zo worden op Valentijnsdag geschenken gewisseld tussen personen die (nog) niet op moeder- of vaderdag voor zoiets in aanmerking komen. Dus eigenlijk de dag voor verliefden en verloofden om op deze wijze aan de genegenheid en trouw uitdrukking te geven. Dit gebruik is uit de Engelstalige landen naar ons overgewaaid.

Maart.

Lentemaand. Het nieuwe leven kondigt zijn komst aan in de vorm van het "het word lente". De blijde boodschap voor jong en oud. Het voelt anders. De knoppen van het struikhout barsten al meer en meer..

Maar ook de weerspreuk: "Maart roert zijn staart" is soms een gegeven.

Dit jaar de carnavalsdagen 1-2-3 Maart.

Vastenavond, de avond voor de vasten om in een vrolijke bui de laatste dagen van de winter te slijten.

Tevens zich te wapenen tegen de komende vastentijd en de serieuze dagen ter voorbereiding op Pasen.

Carni-vale of vlees-vaarwel ofschoon de Germanen geen matigheid in eten en drinken erop nahielden. Het woord carnaval kan ook afgeleid worden van "Carna" een zwaarlijvige Romeinse godin en bestuurster van

hart, nier, lever en ingewanden. Om deze godin te eren kon men niets beters doen dan lachen, eten en drinken.

Dat de Christenen Vastenavond houden in eer en deugd, wie zal daar tegen zijn. De onechte carnavalvierders menen soms dat op die dagen alles mag.

Het Limburgse gebak op die dagen zijn de "Nonnenvotten". De naam is minder smakelijk dan het baksel

zelf en slaat op een onsmakelijk gedraaid product.

Het aan Bachus offeren - zo meent men - brengt vreugde en plezier. Offert men te veel dan geeft dit een

ellendig gevoel. Hieruit mag men concluderen dat Bachus twee gezichten heeft.

2de Woensdag van de maand maart is de gebruikelijke biddag voor het gewas.

19 Maart

H.Jozef. Patroonheilige van de timmerlieden en meubelmakers en bruidegom van Maria en pleegvader van Jezus. Een feestdag voor zijn naamgenoten de "Joepe". Werd vroeger iemands naamfeest gevierd, tegenwoordig is dit meestal de verjaardag. Toch ziet men in de bloemenzaken wel eens naamkaartjes bij een bloemstukje.

24 Maart.

H.Gabriël. Patroonheilige voor postbode en filatelie. Het was nl. de aartsengel die de blijde boodschap bracht aan Maria. Zoals deze Heilige brengen de postbodes eveneens goed of slecht nieuws aan de geadresseerden.

Veel gebruiken over het hele jaar zijn samen met de daarvoor verantwoordelijke Heiligen reeds geruime tijd in de WAO of uit de roulatie.

Bij herkeuring werden diverse gebruiken opnieuw belicht en doorverwezen naar de AOW of zijn simpel bij de crematie in rook opgegaan.

Het zal mij niet verbazen als in de hemel een behoorlijk aantal werkeloze heiligen op onze samenleving neerzien.

Ha.eR.

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhistorisch
Genootschap Landgraaf

Juni 1992.

nr.2

8ste Jaargang.

BELANGRIJKE MEDEDELINGEN.

=====

Op de derde dinsdag van mei, onze maandelijkse bijeenkomst, was er een geslaagde lezing over breuken en aardbevingen, een aktueel onderwerp (33belangstellenden). Door een foute aankondiging in het Limburgs Dagblad, die de lezing aankondigde voor de tweede dinsdag van mei is de lezing ook op die dag gehouden om de vele mensen die waren gekomen niet teleur te stellen. Voor juni hadden we niets in petto en op die derde dinsdag kwam er dan ook vrijwel niemand opdagen. Nu hebben we het plan om in juli en augustus gezien de vacaties op de derde dinsdag van die maanden geen bijeenkomst te houden

Op de eerstvolgende bijeenkomst op dinsdag 15 september in het O.C.G.L.gebouw aan de Curacaostraat om 19.30 zal de heer Miseré een lezing houden over het onderwerp: onderaardse kalksteengroeven in Zuid Limburg en de gebruiken.

Toch zijn er deze zomer nog een aantal activiteiten. Op zaterdag 11 juli houden de mensen uit de omgeving van ons gebouw een buurtfeest. De Heemkundevereniging werd gevraagd of men op die dag gebruik mocht maken van de toiletten. Hiertegen was geen bezwaar. Op de bestuursvergadering van de Heemkundevereniging heeft dit geleid tot een voorstel om met ons museum mee te doen aan dit buurtfeest. Het plan is om de collectie Robbertz en één zaal in te richten, die de bezoekers gratis mogen bezichtigen. Dus één dag zal ons museum voor het publiek geopend zijn en wel 11 juli. Komt U ook allemaal? Het is voor ons een goede oefening voor onze grote tentoonstelling in het najaar. Daarnaast denken we aan een excursie naar Alde Biezen, waar vanaf 19 september een tentoonstelling wordt gehouden over de duitse orde.

En in het najaar hopen wij ons 10-jarig bestaan te vieren Als voorbereiding daarvoor houden we begin augustus een bestuursvergadering. Om een optimale uitwisseling van gedachten tussen bestuur en leden

te bewerkstelligen zouden wij U wat meer bij ons werk willen betrekken. Wie heeft er suggesties? Er is ook nog een "Valse Munttentoonstelling" in Valkenburg van een "400 jaar valsemunterwerkplaats" die in 1985 werd gevonden die onze aandacht heeft. Als de voorbereiding rond is hoort U er meer van.

W.Beckers

O.S.Kuy1

OPROEP AAN ONZE (DAMES) LEDEN.

=====

Zoals U in het voorwoord heeft kunnen lezen zal de Heemkunde ver. op 11 juli ons gebouw openstellen voor de spelendag van de Lichtenbergjeugd om gebruik te maken van de toiletten. Om wat belangstelling te kweken bij de jeugd voor ons museum willen wij een zaaltje inrichten, maar dan moeten de vitrines en het glas van de vitrines schoongemaakt worden. Dit is een heel karwei en kan zeker niet door 1 persoon geklaard worden. Daarom de vraag: Wie heeft de eerste weken een paar uurtjes vrij om te helpen? Heeft U een paar uurtjes over bel dan nr. 317929 (Dhr.Verbunt) dan kan er een afspraak gemaakt worden. Alvast hartelijk dank.

M.Nederpel.

SECTIE ARCHEOLOGIE EN CULTUUR.

In het eerste halfjaar van 1992 werden op de bijeenkomsten van de sectie Archeologie en Cultuur een aantal onderwerpen belicht. In januari een dia-vertoning over de ondergrond van de Brunsummerheide door W.Beckers. In februari een terugblik op "Tien jaar Landgraaf" door W.Beckers. In maart een dia-lezing door de heer W.Miseré met als onderwerp "Onderaardse kalksteengroeven in Zuid Limburg en de gebruiken. In april een lezing door de heer H.Rietveld over "Waarom het laboratorium werk ooit begonnen is". In mei werd tekst en uitleg gegeven over restanten van de pottenovens in het gebied "Op de Kamp.

Als nevenactiviteit werd op 23 januari gewerkt aan "de scherven". Eenzelfde activiteit gepland op 24 april ging niet door omdat er te weinig mensen waren. Dit zal wel aan de ongelukkig gekozen dag gelegen hebben. In juni ging onze vaste bijeenkomst op de eerste donderdag van de maand niet door wegens vakantie van een aantal leden.

W.B.

D'r blauwe breef

Mien bréve-bus die is ocherm
va erger döks gans greun;
wat die zeleeve sjlikke mó't,
dat is nit mieë geweun.

Kielloos-gewiehs papiere prul
woe ginne get aa hat,
mien bréve-bus knapt oeht de nöed,
ich bin 't wurklich zat.

Mar wat mich nog 't mieëtste sjtuërt
is d'r belastingbreef..
liekt zoeë ónsjuldig hieëmsblauw..
zoe vrundlich en zoe leef!

En wen ich dan dat'ónheilsblad
oeht d'r umsjlaag ha gepeld,
da zien ich, wat ich vuërhins al wós:
die gont mich wer aan 't geld!

Da denk ich: woarum is deë breef
toch zoeë sjienhillig blauw?
hi-j past mar ing kluër: knal-blood-roeëd..
Mar of dat helpe zouw??

E.M.-C.

Wenste gelieërd has van
d'r tied, deë vergange..
en doe lieëts óch in dizze
tied d'r kop nit hange,
wenste vertróuwe has in
d'r tied, deë kómme geet,
dan bliet 't leëve óch
vur dich nog leëvesweëd!!

E.M.-C.

MINI-CURSUS DIALECT-GRAMMATICA (vervolg van bl. 70)

De volgende medeklinkers en medeklinkercombinaties worden bij het schrijven van Limburgse dialecten gehanteerd als in het Nederlands:

b-ch-d-dj-f-g-h-j-k-i-ij-m-n-nj-ng-nk-p-r-s-sj-
sch-t-tj-v-w-z-

uj koeien=kuj, moe=muj, kluwen=klujje

gk of kg. overeenkomend met het Franse garçon
muggen=mukke of mugke, liggen=likge of
ligke, leggen=lekge of legke.

gk lijkt me minder makkelijk te lezen dan kg.
Schrijft men mugke, dan leest de niet-dialect-
kenner: mug-ke en bij kg zal hij makkelijker
de goede klank vinden.

zj overeenkomst met de Franse g in Genève
beurzen=bušzje, mengen=miezjele

Er zijn in de andere Limburgse dialecten nog veel
meer klanken, die in het Landgraafs niet voor-
komen, zoals: aaj, aej, aj, aoj, äöj, eej, ej,
ei-ij, euj, iej, oj, ój, oej, ooj, ũj, iè, aoë,

In tegenstelling tot de regeling in het Nederlands
worden ook de j, de v, de w, en de z na korte me-
deklinkers verdubbeld.

nieuwe=nujje, deze=dizze

Kerkraads zeven=zivve, avond=ovvend

Terwille van de duidelijkheid is het in sommige ge-
vallen gewenst, dat men bij bepaalde medeklinker-
combinaties een verbindingsstreepje plaatst:

beetje= bis-je (Kerkrade)

nk In principe behoeft deze medeklinker geen
aparte bespreking.

ding=dink, kind=kink.

g en ch aan het woordeinde. Evenals dat in het Ne-
derlands het geval is onderscheiden wij bij het schrij-
ven Limburgse dialecten twee tekens ter onderschei-
ding van de stemloze en de stemhebbende g, namelijk

de ch en de g . Aan het wordeinde hoort men altijd een stemloze, dus de door de ch weergegevene, maar wanneer de verlengvorm een stemhebbende oplevert schrijft men een g. Dit is overeenkomstig de regeling in het Nederlands.

licht= lich, nacht= nach
dag= daag vlieg= vleeg

De regel luidt dus: Wanneer er een verlengvorm met een stemhebbende g of gk voorhanden is, schrijft men een g aan het wordeinde: daag, vleeg.

Wanneer er geen verlengvorm met g of gk voorhanden is, schrijft men ch aan het wordeinde:

ich, dich, durch jummich,

Het Duits heeft hier een oriënterende functie.

Wanneer men een werkwoordsvorm op ch/g tegenkomt richt men zich naar het Nederlands:

ik lag= ich loog, ik zag= ich zoog
ik dacht= ich dach ik bracht= ich brach

De c en de k

Bij de keuze tussen c en k richt men zich naar het Nederlands. Een apart geval krijgt men wanneer de c aan het wordeinde gevolgd wordt door een t, die echter in het Limburs niet wordt uitgesproken. Dan kiest men voor de k:

direct= direk, dialect= dialek.

Lidwoorden, die min of meer aan het zelfstandig naamwoord lijken vastgegroeid moet men liever niet "plakschrijven":

in de kerk= i gen kirk
aan de bocht= a g'nne drieën
op het dak= óp g'n daak of óppen daak

Achtervoegsels:

In eerste opzet moet men schrijven wat men hoort. In Kerkrade zal men veelal de Duitse klanken gebruiken: eerlijk= ieërlich, juist= richtig,

weinig= wieëinig, (Landgraaf).

Maar men zal merken, dat hiervoor geen vaste regel geldt.

Verder geeft Veldeke de voorkeur aan apostrof schrijven inplaats van eigen woorden maken, dus:

't = 't en niet ut
'n = 'n en niet un

E.M.-C.

Intocht in Jerusalem

HET JAAR VAN MAAND TOT MAAND. (vervolg van blz.80)

APRIL.

In April, de grasmaand, is het (meestal) volop lente. De bomen lopen uit, de knoppen spruiten open en het jonge groen siert de natuur. Bomen en struiken tonen hun bladerentooi. In de Franse republikeinse kalender "germinal" is het een spruit of kiemmaand. Op 1 April stuurt men de gekken waar men wil. De Engelsen noemen het de "All fools day" en in Aken de "Aprilsjekkedaag". Met de "verzendekensdag" in Vlaanderen worden ook nu nog in ons Limburgse land de onnadenkenden erop uit gestuurd om het "plinte-lederke" te halen. De pronk zigeuner bruiloft welke op 1 april 1930 op de Lichtenberg zou plaatsvinden, kreeg zelfs Provinciale belangstelling en is bij velen nog bekend.

April zendingen wil men volgens "H. Welters" afleiden van het overbrengen van Christus, van Herodes naar Pilatus, hetgeen als een zinloze bespotting wordt gezien..

Dit jaar is het hoogfeest van Pasen op 19 april "Ing laate Poase" omdat volgens de regel dit feest moet vallen op de eerste zondag na de volle maan in de lente (na 21 maart).

Palmzondag.

De week voor Pasen, de "goede" of "stille" week begint op Palmzondag. Men herdenkt de intocht van Jesus in Jerusalem daarbij toegejuigt door een met palmtakken wuivende menigte.

In de kerk worden de palmtakjes gezegend, welke men thuis achter het kruisbeeld steekt. De boeren een gedeelte op de akker en mengen een gedeelte door het veevoer om onheil te weren. Terwijl streeksgewijs een wijwaterbakje met palm op de graven der overledenen niet vreemd is.

Tot de traditie behoort de "Palmbessem"tocht tot herdenking van de "intocht". De palmbessem heeft de kruisvorm als miniatuur melboom en is versierd met palm of jong groen (als voorbode van de lente) en met een haan of andere vogel gemaakt van brood (symbool der vruchtbaarheid). Met de waakzaamheid van de haan verdrijft hij het nachtelijk duister en kondigt de nieuwe dag aan, Tegenwoordig worden steeds meer snuisterijen aan de "Palmbessem" vastge-
maakt.

Witte Donderdag.

Op de morgen van "Witte Donderdag" (in de mis na het gloria) zwijgen de kerkklokken, orgel, enz. terwijl de bel door kleppers of ratel wordt vervangen.

In de volksmond zei men: "De klokken zijn naar Rome" om op Paas-zaterdag (terug van weggeweest) hun bronzen stem wederom te laten horen.

In de tijd dat de klokken zwegen gingen voorheen de misdienaars van huis tot huis met ratel en klepper om eieren op te halen. Dit als beloning voor bewezen diensten.

Waren op Paaszaterdag de klokken terug, dan renden wij jeugdigen... als een hazewind naar de tuin om de paaseieren (door moeder verstopt) te zoeken.

Met deze paaseieren werd in de familiekring voor de maaltijd "getitscht". Eerst met de "kop" en dan met de "vot" werden de eieren tegen elkaar getikt en hij/zij die met een onbeschadigde kant overbleef was winnaar.

Pasen.

Met dit hoogfeest herdenkt men de Opstanding van Christus.

Het Israëlitische "Pascha", de uittocht van de Joden uit Egypte, vind men terug in de benamingen: Pasen, Paques, Paska, Päsik, enz. en gaan terug tot de vorm van het Hebreeuwse "Pasach". In ons eigen dialect overgenomen met "Poasje".

Het Engelse "Easter" en het Duitse "Ostern" wijken af en men meent dit te moeten zoeken in een voor-christelijk vruchtbaarheidsfeest toegewijd aan de godin Osteria. Nadat de Pruisen in het Duitse Rijnland de toon aangaven na 1815 werd ook hier de oorspronkelijke naam "Poasje" door "Ostern" verdrongen. Daardoor kwam het dat de te zoeken eieren niet meer door de terugkerende "klokken" maar door de "Osterhaas" waren verstopt.

Duidelijk is nog Joodse invloed te kennen in 't offerdier, het "Paaslam" in gebak of broodvorm om het verder uit te breiden met de chocolade Paashaas. Naast het gebruikelijke "Titsche" was het in het verleden een absolute must dat men met Pasen iets nieuws (~~zoniet~~ heelnieuwe kleding) had en de winterkleding tot Allerheiligen in de mottenkast verdween.

Het verplichte biechten pleegde men ook wel aan te duiden met "de ketel schuren" en met het gezegde dat iemand de Pasen na Pinksteren vierde, bedoelde

men dat hij, gezien de omstandigheden, te laat was getrouwd.

23 April.

H.Georgius (St.Joris) Patroonheilige van de soldaten en de Scouts was afkomstig uit Lydda of Cappadocië en diende in het leger van Keizer Diocletianus en klom op tot de verheven post van legaat. Toen hij echter zijn vorst de Christenvervolging verweet, werd hij in het jaar 303 gemarteld en onthoofd. De legende voegt er nog aan toe dat hij een draak doodde die een jong meisje wilde verslinden.

25 April.

St.Markus evangelist de schutspatroon van de notarissen en de secretaresses. Hij was een leerling van de H.Petrus en opsteller van een der evangeliën en wordt steeds afgebeeld met de leeuw. Hij stichtte een Christenheid in Alexandrië en wordt beschouwd als een der eerste inrichters van het monnikwezen in Egypte. Hier ontving hij ook in de jaren 80 de kroon der martelaren. Zijn relikwieën werden in 829 overgebracht naar Venetië van welke stad hij schutspatroon werd en dat zijn naam gaf aan het beroemde St.Marcusplein. Omwille van zijn inhoudelijk meest juiste geschriften werd hij patroon van de notarissen.

30 April.

Catharina van Siena (1347-1380) en patrones van de lakenhandel. Zij was kloosterlinge van de orde van de H.Dominicus en had grote invloed op kerkelijk en wereldlijk gebied. In het bijzonder in de tijd van het Westers Schisma. Haar leven werd getekend door boete, liefde en nederigheid. Zij stierf in 1380, slechts drie en dertig jaren oud. Omdat zij een dochter was van een laken-handelaar, kozen deze haar als hun patrones.

MEI.

Dit is de "Bloeimaand" of de maand van "Maria de bloem van hemel en aarde".

Het Mei-planten geeft aan dat men het hoogste punt in de bouw heeft bereikt. Het is de (mei)boom met ruikers versierd en aangebracht op het hoogste punt van nieuwbouw. "D'r mei steed drop".

De Meikoningin, een huwbaar meisje uit de gemeenschap wordt door de "Mei-jongens" uitverkoren en men plant er de "Mei-den" voor het woonhuis. Hier even-

eens een lentefeest als symbool voor de groeikracht en het jonge leven of zinnebeeld voor vruchtbaarheid-
1 Mei.

Dag van de arbeid of H.Jozef de arbeider. Een feest van gelijke strekking doch in betoning of kleur verschillend maar herinnert aan de mythe van het levensherstel en de welvaart uit de arbeid verkregen.

3 Mei.

Kruisvinding door de H.Helena in het jaar 320 wordt op deze dag herdacht.

Bij een ongelukkig huwelijk zegt men wel: "Hij/zij is op 3 mei getrouwd". Hier heeft het kruis een andere betekenis.

4 Mei.

Doden herdenking.

5 Mei.

Bevrijdingsdag. Deze beide dagen zijn een herdenking van de wereldoorlog II 1940-1945 toen Nederland gebukt ging onder Duitse bezetting.

9 Mei.

Nationale molendag. Dit is een open dag bij de diverse wind- en watermolens welke intact zijn.

10 Mei.

Moederdag. Van de internationale vrouwendag (8 maart) werd een commerciële moederdag in het leven geroepen. Deze dag van bloemen, kusjes en bonbons is voor veel moeders een uiterst mooie dag waarbij ze zich naast de eigenlijk geboden feestdag, graag liefdevol uitslooft om al de hare om de goed gevulde tafel verzameld te zien.

12 Mei.

Pancratius. IJsheilige en dag van de verpleging.

13 Mei.

Servatius. IJsheilige.

14 Mei.

Bonifatius. IJsheilige. Volgens volksgeloof drie dagen met mogelijk vorst en schade voor het gewas. Men gaat er van uit eerst na deze dagen buiten bloemen en planten te verplaatsen.

Kruisdagen.

De eerste drie werkdagen in de week voor Hemelvaart noemt men de kruisdagen. Deze werden meer dan veertien honderd jaren geleden ingesteld door de H. Mamertus toen onder het meevoeren van een kruis, in processie door de velden werd getrokken voor een goede oogst en bescherming van het gewas tegen hagel.

Dit in navolging van onze heidense voorouders, die eveneens offers brachten aan hunne godheden voor een goede oogst. Later vooral uitgebeeld in broodoffers. In gekerstende vorm doen wij dit ook in onze dagen nog door het oprichten van "hagelkruisen" te velde of het uitdelen van hagelbrood of krombrood.

Hemelvaart.

Christus besluit op goddelijke wijze de reeks wonderen en klimt door eigen kracht op ten Hemel. Voor velen is het een traditie om die dag vroeg uit de veren te gaan en dan gaan ze dauwtrappen om zo te komen tot een verheven gevoel en naar men zegt is dit een goed middel tegen zweetvoeten.

JUNI.

De zomermaand die op de 21ste begint met het afnemen van het daglicht. In de volksmond zegt men: "Wanneer de nachten gaan lengen neemt de hitte toe.

5 Juni.

Wereld milieudag en H. Bonifatius. Deze werd onder de naam Winfried in Engeland geboren en trad als priester in de Benedictijner monniken orde. Hij werd in Rome tot bisschop gewijd onder de naam Bonifatius en verspreidde het evangelie in het noorden van Nederland en Duitsland en stichtte er tal van abdijen. (overleden in 754).

Pinksteren.

Het Pinksterfeest, waarop 50 dagen na Pasen de nederdaling van de H. Geest gevierd wordt is eigenlijk een zomerfeest, ook wel bloemenfeest omdat de natuur dan in volle glorie straalt.

De kerk verhaalt een verheldering van Geest tijdens een vergadering van de Apostelen.

Dit jaar vergaderen de Landsapostelen eveneens en wel te Rio de Janeiro over onze natuur en aardse goederen. Evenals de gemeenteraad van Landgraaf die over Strijthagens natuur vergadert. Jammer dat deze vergadering enkele dagen vóór Pinksteren gehouden werd en de verheldering nog niet zijn vruchten afwierp bij de gekozenen.

13 Juni.

Antonius van Padua patroon van de brood- en pottenbakkers. Van Portugese afkomst leefde hij in Italië van 1195 tot 1231 en was een der roemrijkste zonen van de Ordestichter "Franciscus". Hij was een groot predi-

€ kant en kerkleraar en één van de meest populaire
 € volksheiligen. Als patroon voor verloren voorwerpen
] wordt hij vooral om bijstand gevraagd. Als men het
 I verlorene niet terugvond moest men het afdwingen door
 v zijn beeltenis met het gezicht naar de muur te keren.
 € Verkreeg men de gunst dan diende men een aalmoes
 v (brood) te geven.

15 Juni.

I H. Vitus patroon van de acrobaten en dansers. Hij was
 (de zoon van zeer rijke ouders in Sicilië. Buiten we-
] ten van zijn heidense ouders werd hij gedoopt en op-
 (gevoed door zijn pleegouders Modestus en Crescentia.
] Toen zijn vader hem met geweld zijn geloof wilde doen
 v afzweren vluchtte hij naar Lucanië. Hij genas in Rome
] een kind van de Keizer Diocletianus doch werd niette-
] min na verscheidene folteringingen onthoofd in het jaar
] 304.

v Als een van de noodheiligen wordt hij ook wel aange-
] roepen bij vallende ziekten, St. Vitusdans, enz. of
 v bij bedwateren van kinderen.

21 Juni.

] Vaderdag. Aloysius van Gonzaga patroon der studerende
] jeugd. Op 16 jarige leeftijd deed hij ten voordele van
] zijn broeder afstand van zijn adellijke rechten en voor-
] delen en trad in de orde der Jesuïeten. Reeds in 1591
] viel hij als slachtoffer van zijn heldhaftige liefde
 v tot de evennaaste.

] Nu (1992) hebben de Jesuïeten aan Paus Johannes Pau-
] lus gevraagd deze 16 eeuwse heilige aan te wijzen
 v als AIDS beschermheilige.

] Aloysius stierf op 23 jarige leeftijd te Rome, werk-
] zaam zijnde onder de slachtoffers van een Tyfus-epi-
 v demie.

24 Juni.

] Johannes de Doper als noodheilige aan te roepen bij
] hoofd- en keelpijn, of bij vee-ziekten.

] De kerk viert altijd de sterfdag der heiligen omdat
] dit hun geboortedag is voor de hemel. Met Johannes
 v maakt de kerk een uitzondering en viert de geboorte-
] dag. Dit omdat de voorloper van Jezus geheiligd werd
] in de schoot van zijn moeder Elisabeth.

] Feesten in deze tijd gaan van oudsher samen met offers
] aan water en regengeesten. De Sint Jansdag op 24 juni
 v is het middelpunt der zomer zonnewende waarin men
] vroeger de offers bracht.

29 Juni.

H.H.Petrus en Paulus, schutspatroom der Dekenale kerk in Schaesberg en patroonheilige van de diamantslijpers. Petrus de patroon van de schippers, vissers en zeelieden was Apostel en eerste opvolger van Christus en aldus eerste hoofd van de Kerk met Christelijke grondslag.

Jezus zei tot hem: "Gij zijt Petrus, dat is steenrots en op deze rots zal ik mijn kerk bouwen."

Hij stierf de kruisdood in Rome, doch met het hoofd naar beneden (Petruskruis) en niet gelijk de Heer. Toen Jezus hem riep om Hem te volgen was Petrus visser,

H.Paulus de patroon van de mandenmakers (houtvlechters) was een bekeerling en getroffen door de genade God's toen hij als soldaat te paard de Christenen vervolgde. Hij bekeerde zich en maakte de leer van Jezus overal bekend. Hij werd dikwijls gevangen genomen. Eenmaal wist hij te ontsnappen door middel van een mand die langs de stadsmuur naar beneden werd gelaten.

Stierf echter door onthoofding.

Zij die een en ander hoofdschuddend lezen, moeten weten dat de kerkelijke donderpreken de meest gruwzame hellestraffen in het vooruitzicht stelde indien men volhield in een zondige levenswijze. Vandaar het gezegde: "Wie geloofd wordt zalig".

Nu moet men echter vaststellen dat genoemde voorstellingen absurd aandoen en dat de meest behoudene van de vroegere handelswijze weinig heil verwachten.

Een sterk veranderde godsbeleving heeft zich van onze tijd meester gemaakt.

Verdwenen zijn de boetepredikers evenals de wachende biechtelingen.

ha.er.

DE SPIEGELMAAKER.

Gelykenis hangt af Van 't wezen, dat sulks gaf.

In 't spiegelglas van deezen tyd
 Vertoont zich 't beeld der eeuwigheid;
 Dit is een schaduw van het wezen:
 Dat elk dan uit zyne oogen ziet,
 Want aan een schaduw heeft men niet:
 Die de oorzaak zoekt, zal vruchten leezen.

DE HOROLOGIEMAAKER.

Det men bereid is Terwyl het tyd is.

o Mens, beschik uw zielenstaet,
 Terwyl des levens uurwerk gaat;
 Want als 't gewigt is afgeloopen
 Van deezen korten leevenstyd,
 Daar is geen ophaal weer te koopen,
 Voor konst, noch geld, noch achtbaarheid.

DE GLASBLAAZER.

Een fyner stof Ligt onder 't grof.

Behaag'lyk vat, kristalle glas,
Doorluchtig, of 't geen lichaam was:
Zo zal het wezen van de vroemen,
Na dat het eind'lyk is bereid,
Uit de oven deezer tyd en stryd
In 't eeuwig licht te voorschyn komen.

DE BLEEKER.

*Wat pocht gy op uw zind'lykheid,
Die 't kleed der ziele vuil verslyt!*

Is 't linnenkleed nu vuil geraakt,
Het word weér zuiver wit gemaakt;
Maar 't binnenkleed, dat God zouw haagen
Ontbreekt het water en de zeep,
En word tot stinkens toe gedraagen,
Met vlak by vlak, en streep by streep.

Druivesap werd Romeinen fataal!

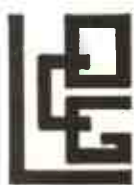
In de boeken van Asterix en Obelix schilderen Goscinny en Uderzo, de geestelijke vaders van de beide stripfiguren, het decadente gedrag van de Romeinen. Tijdens orgiën werd menig spijs genuttigd en amfora geledigd. Hoe zoeter hoe beter. In ossevet gefrituurde everzwijnpens met honing was de haute cuisine in de wereld van Asterix en Obelix. Aan alle spijzen en wijn werd ingedikt druivesap toegevoegd, met flinke hoeveelheden loodacetaat.

De overtuiging dat de Romeinse beschaving aan loodvergiftiging ten onder ging, is wijd verbreid.

Het was vooral de zucht van de Romeinse heersers naar drank en zoete spijzen en niet zo zeer het loden buizenstelsel waarin het drinkwater binnen het oude Rome werd gedistribueerd. Het populaire recept voor ingedikt druivesap, ('sapa') van de Spaanse Romein Columella is hen uiteindelijk fataal geworden. Sapa werd uit druivesap verkregen door indampen in een loden pot boven een zacht vuur en toegevoegd aan wijnen om de houdbaarheid te vergroten en de smaak te verbeteren. Later werd het ook als een 'natuurlijke zoetstof' aan gerechten toegevoegd. De sapa van de Romeinen moet ongeveer een gram lood per liter (voornamelijk als loodacetaat) hebben bevat.

*Gelezen voor U in Laboratorium Praktijk (augustus 1991)
door F.Gorissen (Sectie Archeologie en Cultuur).*

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

September 1992

nr.3

8ste Jaargang.

WAT U BESLIST MOET WETEN.

=====

Wij zijn van plan op zaterdag 5 september 1992 een excursie met eigen auto's te houden naar het streekmuseum in Valkenburg met onder meer een tentoonstelling over een 400 jaar oude valse-munterswerkplaats die in 1985 in de grotten bij Sibbe werd gevonden. Wij vertrekken om 10,-- uur van ons verenigingsgebouw in de Curacaostraat.

Opgave van deelname gaarne vóór 31 augustus aan de heer Bosch, tel. 311318 of

" " Verbunt, tel.nr. 317929 of

" " Kuy1, tel nr. 311320

onder vermelding of U per auto meegaat dan wel als passagier.

In het laatste geval wordt U verzocht de bestuurder van de auto f.2,50 te geven in verband met de kosten. Vanaf september gaan we onze bijeenkomsten en lezingen op elke derde dinsdag van de maand in ons verenigingsgebouw voortzetten en wel op dinsdag 15 sept 1992 met een lezing van de heer Miséré over onderaardse kalksteengroeven in Zuid Limburg en de gebuiken. De lezing begint om 19.30 uur

O.S.Kuy1
Vice-voorzitter.

J.Bosch
Secretaris.

MUSEUM VOOR EEN DAG OPEN.

=====

Op zaterdag 11 juli was ons museum voor één dag gratis opengesteld.

Dit gebeurde in het kader van het buurtsfeest van de parochie van de H.Familie aan de Lichtenberg.

Bij deze gelegenheid werd de speeltuin achter de kerk geopend en plechtig ingezegend.

Om mee te doen werd één zaal met vitrines, kasten en tafels ingericht.

De vitrines vertoonden de volgende onderwerpen:
Zie platte grond op de volgende bladzijde.

- 1 Eigen uitgaven; bulletins, jaarboeken, enz.
- 2 Geologische kaarten
- 3 " " atlassen
- tafel b. " "
- 4 Gegevens betreffende de laatste aardbeving
- 5 Préhistorie
- 6 Romeins
- 7 Middeleeuwse pottenbakkers
- 8 Devotie
- 9 Dialect
- 10 Inbreng van fossielen uit het carboon
Ingebracht door twee jongens van de Pasweg.
- 11 Staats-Oostenrijkse grenssteen
- 12 Natuurlijke historie
- 13 Mijnbouw (steenkool)
- 14 " (lampen)
- a tafel waarop sluitsteen

Ook de zadelmakers collectie Robbertz was voor bezichtiging opengesteld.

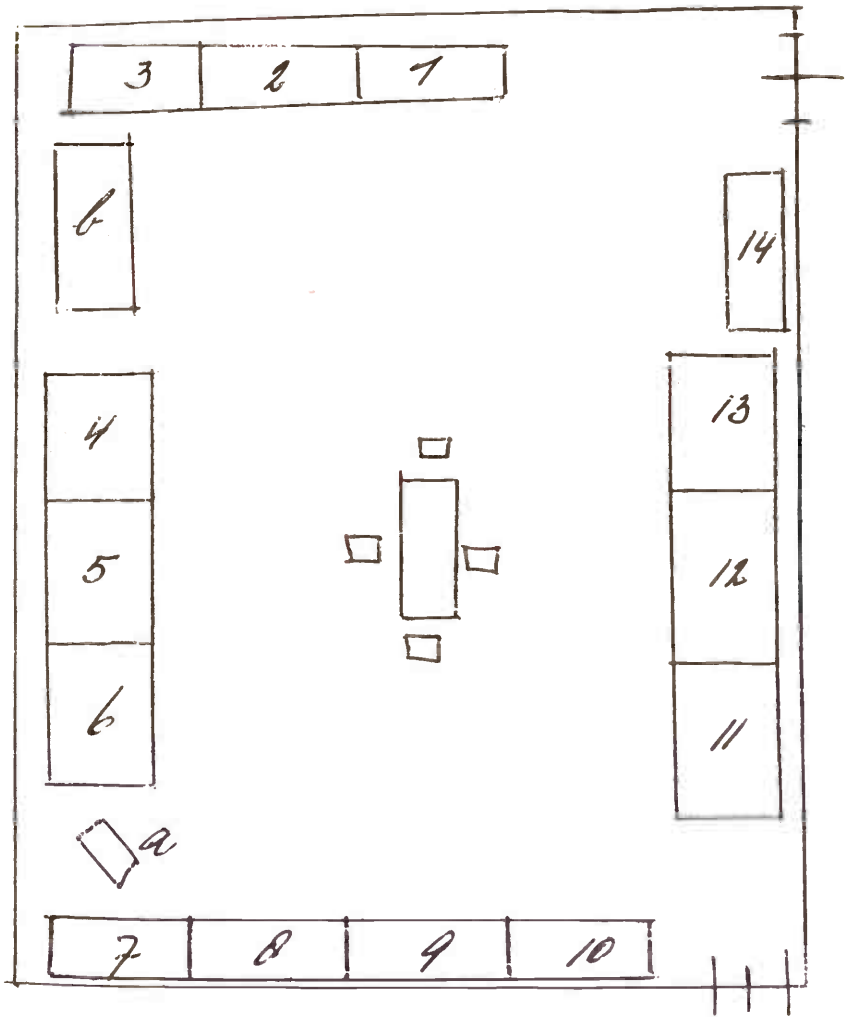
Een aantal leden hield bij toerbeurt toezicht in het gebouw.

Terugziende kunnen we stellen dat onze proef-openstelling als geslaagd mag worden beschouwd.

Jammer was het dat niet meer mensen van te voren bij het klaarmaken van de zaal en de vitrines hebben geholpen. Het werk moest nu door toch al overbelaste leden, die altijd klaarstaan worden uitgevoerd. Hopelijk is dit de volgende keer anders.

Hartelijk dank aan alle mensen die meegeholpen hebben met de realisering.

Wiel Beckers.

Inrichting kleine zaal

GRANAAT-INSLAG.

Bij de bevrijding van Nieuwenhagen op 19 september 1944 viel een granaat op de Hereweg (132). Deze granaat viel precies in de gang van enkele aan elkaar gebouwde huizen ter hoogte van de Vaechshof. De gevolgen waren verschrikkelijk. De volgende zes personen werden gedood: Hein Reulings en Peter Cuervers. Deze laatste woonde in Eygelshoven. Hij was uit veiligheidsoogpunt extra naar Nieuwenhagen gekomen, Hij dacht dat de twee mijnen doelwit konden worden van de Duitsers.

Verder werden gedood Christina Gerards-Logister uit Nieuwenhagen en twee van haar drie kinderen, Tiny (+6 jaar) en Leny (+8 jaar). Verder iemand waarvan alleen de voornaam bekend is "Sjeng" en kostganger bij Jozef Hendrix was.

Gewond werden: Peter Peeters (thans overleden), Harry Wolfs (U.o.W.) en Jan Wolfs (Venray) waarschijnlijk twee broers.

Bovenstaand verhaal werd mij in handen gespeeld door de heer Frans Peeters uit Schaesberg. Van Frans Reumkens uit Nieuwenhagen vernam ik verder dat ook zijn broer Hub Reumkens (Haelen) door een granaatscherf aan zijn been getroffen werd. Hij werd door de Amerikanen meegenomen naar een veldhospitaal in Heerlen, waar hij enkele dagen verbleef.

Enige uren voor de granaatinslag stond vlakbij de plaats een Duits kanon. Hier werd echter niet geschoten.

Later vertelde men dat met dit kanon in de buurt van de kerk (Maria Hulp der Christenen) geschoten is. Dat dit kanon ook de onheilsgranaat heeft afgeschoten lijkt echter onwaarschijnlijk.

Wiel Beckers.

Avondwandeling Heemkunde Vereniging

(Sectie Archeologie en Cultuur)

Het vertrek op donderdag 5-8-1992 was niet precies om 19.30 u. maar, rekening houdend met het Limburgs kwartiertje, iets later, want er zijn mensen die dat kwartiertje écht nodig hebben.

Waardig zoals het leden van een Genootschap betaamt vertrokken we naar het eerste doel: het "Rindesj Huiske".

Er stond wel voor de 'poort' een bord "Verboden Toegang" (met het gebruikelijke artikelnummer), maar op de eerste plaats moesten wij voldoen aan de controle op (culturele) monumenten en op de tweede plaats ons aanpassen aan de moderne cultuur door enige Burgelijke Ongehoorzaamheid te tonen.

Het huisje was wel enigszins gerestaureerd, maar maakte toch niet de indruk dat het gedaan was op de manier van de Strijthager molen.

Het I.V.N. bleek in de tuin activiteiten ontplooid te hebben, wat we konden zien aan de nestkastjes die opgehangen waren en een bijenkorf op de achtergrond. Verder was er iemand geweest die de tuin om het huisje heen had willen bewerken, maar het onkruid tierde toch welig op het perceel. Het hemelwater (geen wijwater wel te verstaan), dat op het huisje viel, werd via enige afvoerbuizen in een vijvertje geleid, waarbij opviel, dat een verbinding van kunststof melkflessen was gemaakt, wat duidt op een sterk positief gevoel voor het milieu en hiermee werd duidelijk gemaakt dat dit ook een goede manier van recycling is.

Voor het huisje stond een bank en een wateropvangtank. De conclusie die getrokken kan worden is dat men het monument wel wil behouden, maar dat het tot nu toe niet veel geld mag kosten. Dat het echter toch van belang wordt geacht om het geheel een beter aanzicht te geven bleek uit de opmerking, dat het als 'vakantie-week-end-huisje' zeer geschikt was en men er rust kan vinden.

Vervolgens werd de wandeling voortgezet in de richting van het "Winkmuële Bumpke" ook wel "Galgen Bumpke" genoemd.

Onderweg werd door Dhr.Beckers iets verteld over de diverse geologische formaties in de omgeving n.l. de formatie van Breda, Heksenberg en Kakert (beide laatste benamingen zijn door Dhr.Kuyl gegeven, die hiernaar onderzoek heeft verricht).

Aangekomen bij het "Bumpke" vertelde Dhr.Beckers, dat de boom die er nu stond niet oorspronkelijk was, maar wel op de plaats van de originele stond. Hier werden enige bokkerij-

ders opgehangen en op andere minder prettige wijze naar de andere wereld verwezen.

Ook heeft er een molen gestaan.

De wandeling ging verder richting "Landgraaf". Onderweg zien we een "Archeologische-container" (DIE NIET THUIS HOORT BIJ EEN MONUMENT !) staan met tegeltjes, hout en marmeren platen waar grote belangstelling voor is, maar door het gewicht ervan, wij moesten nog een flink stuk lopen, werd er maar van afgezien de pas verworven kostbaarheden mee te zeulen (de een met pijn in het hart, de ander met de gedachte dat het thuis toch weer in de container terecht kwam).

Ook zien we dat de afrastering, die eerst op het monument stond, netjes teruggeplaatst was.

Dhr. Beckers vertelde dat er verschillende theoriën zijn over het ontstaan van dit monument n.l.

1- een uitgraving ter verdediging van het ingesloten gebied.

2- een soort afbakening van het ingesloten gebied.

Onderzoek van dit monument heeft nooit plaatsgevonden. Er is wel een urn aangetroffen. Het ingesloten gebied, dat opmerkelijk bestaat uit zandgronden, zijn veel urnen, grafheuvels en pre-historische stenen werktuigen gevonden.

Een van de leden merkte op dat hij dacht dat de "Landgraaf" een uitspoeling was.

Een ander merkte op dat het gebied binnen de "Landgraaf" leek op een soort kerkhof.

TOEN MOESTEN WIJ OPZIJ SPRINGEN VOOR EEN CROSS-MOTOR, DIE DE "LANDGRAAF" ALS EEN OEFENTERREIN HAD UITGEKOZEN !

Wat ik nog niet verteld had was dat Dhr. Kuyl zich afgemeld had i.v.m. zijn x-jarig (leuk voor de Sectie-Familiekunde: bereken x uit....) huwelijksjubileum, dat hij in besloten kring wenste te vieren. Maar wat schetst onze verbazing midden op de "Landgraaf" komen wij hem en zijn vrouw tegen en kregen zo de gelegenheid hun, in een bosrijke landelijke omgeving, te feliciteren.

Dhr. Kuyl vertelt nog dat iets verderop de voorgenomde formaties goed te zien zijn.

Wij nemen afscheid en moeten na nog een stuk gewandeld te hebben rechtsonkeer maken, daar de duisternis nadert.

Op deze terugweg werden nog wat bramen (met of zonder wormen) en kleine pruimpjes genuttigd.

Waardoor ieder weer "gezond" huiswaarts kon keren.

13 augustus 1992

F. Gorissen

Sectie archeologie en Cultuur

DE MOLEN VAN VRÖSCH.

De molen van Vrösch aan de Gatestraat wordt weer in oude luister hersteld. Dit goede nieuws vernam ik van de heer G.Göbbels van de Woningvereniging Nieuw-enhagen.

Nadat het boerderijcomplex was overgegaan naar de familie W. lag de molen en het boerderij gedeelte te verkommen. Niet dat het voorheen een toonbeeld van bouwkunst is geweest. Het heeft steeds een bouwvallige indruk gemaakt. Thans proberen vandalen het laatste restje te slopen, want een opengebroken deur moet opnieuw dichtgetimmerd worden.

Zo lang ik me kan herinneren en dat is meer dan een halve eeuw, is het grootste deel van de boerderij niet benut. Slechts een kettinghond heeft in het achterste gedeelte zijn ongerieflijk verblijf gehad en het grootste deel van zijn leven gesleten.

In de westelijke vleugel stonden in de goede tijd nog een klein aantal koeien en werden wat kippen gehouden. Ook op de vlivering werd stro opgestoken dat door de grote zijpoort naar binnen kwam.

Boven de poort prijkt op de buitengevel in muurankers het jaartal 1690. Aan weerszijden van de poort zijn kleine ramen met houten deurtjes. Aan de straatzijde van de gesloten hoeve bevindt zich het woongedeelte, waar in de keuken een prachtig oud fornuis stond. Ook aan de andere zijvleugel, de noordkant, bevindt zich een grote inrijpoort, die echter zelden open was. Slechts de er in aangebrachte deur werd door de bezoekers van de hoeve gebruikt. Voor deze poort lag een plein. Naast de poort bevinden zich in de zijgevel vier met hardsteen omlijste getraliede ramen.

Dit gedeelte is onderkelderd maar stond steeds vol met water. Misschien heeft men zich bij de bouw niet gerealiseerd, dat op enkele meters diepte een waterkerende kleilaag in de grond zit.

Naast dit gedeelte bevond zich de ruimte waarin de molen stond. Waarover straks meer.

Bij de boerderij lag de huiswei, waar een gering aantal stokoude fruitbomen steeds een kommervol bestaan hebben geleid. De beide kersenbomen maakten hierop een uitzondering. Elk jaar wanneer de kersen rijp waren kwam hier iemand plukken, die volgens mij niet helemaal eerlijk was.. Hij zong en floot te veel.

Op de huiswei liepen meestal een paar koeien en een

sterk wisselend aantal kippen. Het was ondefineer- /ras baar. De kippen waren van allerlei leeftijden, maar wel allemaal familie van elkaar. Kippengenealogen zouden hier niet veel problemen hebben gehad. Links achter de boerderij bevond zich de tuin waar Herman Vrösch senior, of d'r Opa Vrösch, een stal had gemaakt met bijenbanken. Op twee etages stonden kisten en korven met bijen opgesteld.

De buurtbewoners voeren hier wel bij omdat zij, tot voor kort in het bezit waren van een grote achterom. Daar stonden ook vele fruitbomen die in de bloeitijd druk bezocht werden door de bijen. Het resultaat was fenomenaal en vooral in deze tijd ongeloofwaardig en onmogelijk. Als het fruit begon te rijpen moesten de takken gestut worden. De vruchten waren groot en van excellente kwaliteit.

Toen de zoons van Herman Vrösch het werk overnamen kon hij het rustiger aan doen. Meestal zat hij op een bank achter de korven zijn pijp te roken en te dutten. Dikwijls zaten er ook vrienden en bekenden en natuurlijk jonge collega imkers.

Je kon echter nooit goed zien of hij er was of niet. Dat leverde wel eens problemen op als je kattekwaad bij de hoeve wilde uithalen.

De molen.

De zoons Hub en Wiel bedienden ook de molen. Hub was meestal onderweg met zijn paard en tweewielige kar, waarboven een ronde huif was aangebracht met een zeil er over heen. Dit ter overdekking van de zakken meel en graan. Dat graan werd bij de boeren opgehaald en nadat het gemalen was weer teruggebracht.

Wiel was de molenaar. Ik heb het voorrecht gehad hem tijdens zijn werk gade te slaan. Je moest echter steeds op een door hem geschreeuwde aangewezen plaats blijven staan en "eüveral vanaaf blieheve". Dat

schreeuwen was nodig vanwege het lawaai van de in bedrijf zijnde molen. De molen werd aangedreven door een motor. Via een lange drijfriem werd de draaiende beweging overgebracht op de molen. Deze stond op een zware hoger gelegen houten frame opgesteld. De twee zware maalstenen draaiden in een metalen trommel. Hierboven bevond zich de vultrechter waarin de zakken leeg werden geschud. Behendig maakte Wiel Vrösch een lus in een naar beneden hangende ketting. Deze legde hij om het bovendeele van een op de vloer staande volle zak graan. Daarna trok hij aan een "zeel", waardoor via een overbrenging de ketting omhoog liep.

Onderweg naar boven gaf hij de zak een flinke duw zodat deze van hem vandaan zwaaide . Bij het terugzwaaien liet hij het "zeel" plotseling los en zwaaide hij handig de vallende zak op een bordes bij de vulopening. Hij moet het vele malen geoefend hebben, want het klopte precies.

Tijdens de oorlog heeft Wiel Vrösch menigmaal de verordeningen van de bezetter overtreden.

Tijden dat gemalen mocht worden, de hoeveelheden, de eigenaren en de afgedragen gedeelten moesten geregistreerd worden. Partikulieren, die een zakje graan klandestien lieten malen, moesten de molen onopgemerkt zien te bereiken. Met grote en kleine vervoermiddelen werden zakken graan soms overdekt met groenvoer en zelfs mest, vaak via omwegen, naar de molen gebracht.

Ook langs de meidoornhaag in de wei liepen soms 's avonds in het schemerdonker mannen met zakken naar de molen. Wiel kon er wel eens kribbig van worden. Niet alleen vanwege het te grote aanbod van kleine hoeveelheden maar ook doordat de lange aandrijfriem weer eens kapot liep en er geen vervang of reparatiemateriaal voorhanden was. Er hing dan ook altijd een zekere spanning omdat hij zo onopvallend mogelijk moest werken. Zenuwachtig krabde hij dan met zijn pet over zijn hoofd om hem vervolgens weer op te zetten. Maar liep de zaak een beetje naar wens, dan stond de met meel bedekte pet scheef op zijn dikke bezweete ronde kop en vertoonde zijn gezicht een triomfante-lijke glimlach.

Wiel was later naast molenaar: meterlezer-geldophaler bij de gemeente Nieuwenhagen.

Door de restauratie van de molen zal een oud beroep in herinnering blijven voortleven.

Wiel Beckers.

HET JAAR VAN MAAND TOT MAAND.

JULI.

Juli, de HOOIMAAND, een maand die door velen onder ons die de "naamdag" vieren in ere wordt gehouden. B.v.: 't Lies, Greet, Leen of 't Ann en dan door d'r Leks, d'r Driek, d'r Kamiel, d'r Hein, d'r Kris en d'r Kueb.

Deze maand is genoemd naar Julius Caesar. Hij liet in de eerste eeuw vóór Christus de romeinse kalender indelen en plaatste deze maand op de 7de plaats. De Franse revolutie die zowat alles overhoop gooide sprak van "messidor", de oogstmaand. Deze begon echter reeds op 22 juni en eindigde 21 juli. Tegenwoordig is de maand juli, waarin voor velen de vakantietijd valt, een in het verleden voor onze overwegend boeren-bevolking geen maand van rust in het een of ander vakantie-oord. Een "zalig" niksen was er heus niet bij. Welke namen men ook aan deze maand pleegt te geven, speelt geen rol. Voor de boer en z'n hulp of gezinsleden was het meestal een hoogzomer oogst of ploetermaand. Overal hoorde men de zeis der maaiers en men at met recht het brood in het zweet des aanschijs. Volgens oude traditie slechts onderbroken door een paar uurtjes middagrust "ungertied".

Omdat de veldarbeid algemeen zeer vroeg begon rustte men tijdens de middaguren. Het "ungere" was eigenlijk tot september omdat dan, ingaande de herfsttijd, een maaltijd verviel.

2 juli.

Maria visitatie (bezoek aan Elisabeth) en de dag van de hulpvaardigheid.

Men meent dat als het regent op deze dag regent het 6 weken lang. Hier bekend onder "Maria siep". Siep of siepen is: met dunne straaltjes (sijpelen), men wordt er "siepnaat" van. Komt dit uit dan spreekt men van een "verregende zomer".

18 juli.

H. Arnold, schutspatroon van de brouwers. Naar verluidt werd hij omstreeks 1040 in Tieggen geboren en wordt al gauw een gedegen dappere ridder. Na de dood van zijn vader wordt hij monnik in de St. Medardusabdij van Solson en trekt zich terug in een kloosterkluis. In 1072 wordt hij tegen zijn wil tot abt gekozen en in 1080 tot bisschop benoemd. Paus Gregorius

VII stuurt hem terug naar zijn geboorteland om vrede te brengen tussen Robrecht I graaf van Vlaanderen en de geestelijken en edellieden. Dit lukt hem wonderwel en hij sticht in Oudenburg een abdij waar hij op 15 augustus sterft.

Tijdens een pestepidemie roerde hij met zijn staf in een brouwersketel en dit brouwsel genas vele pestlijders.

18 juli is tevens de dag van de H. Camillus de Lellis. De Camillianen of Regulieren geestelijken danken hun stichting aan de H. Camillus de Lellis. Door Paus Leo XIII werd hij tot Patroon der hospitalen en ziekenverzorgenden uitgeroepen. Deze heilige, geboren uit een reeds 60 jarige moeder van het adellijke geslacht de Lellis bracht na zijn priesterwijding zijn leven door in de ziekenhuizen ten dienste der lijders en stervenden. Hij overleed 14 juli 1614 en werd begraven te Rome in de kerk van Maria Magdalena onder een zijaltaar aan de Epistelzijde.

25 juli.

H. Jacobus apostel en patroon van de ruiters en hoedenmakers. Hij was een der apostelen van Jezus, zoon van Zebedeus en broer van Johannes. Op bevel van koning Herodes werd hij onthoofd.

Volgens de legende zou hij in Spanje gepredikt hebben en zijn lichaam zou naar Compostella zijn overgebracht.

Hij is patroon van Spanje en Compostella is tot op heden één van de bekendste bedevaarts-oorden van Europa.

Ook is 25 juli de feestdag van de H. Christophorus. Meer bekend als Christoffel, patroon van de reizigers en de automobilisten. Als een van de 14 noodhelpers, vertelt de legende dat hij op zekere dag een kind veilig over het water droeg. Tijdens deze overtocht werd het kind alsmaar zwaarder zodat het bijna niet meer te dragen viel. Met inzet van zijn uiterste kracht werd de andere oever bereikt en het kind zich bekend maakte als zijnde Jezus. Het kind sprak: "Jij hebt de Heer der wereld gedragen"

Elk jaar wordt er op zijn feestdag de autozege-ning gedaan in de hem toegewijde parochies. Algemeen is het niet meer gebruikelijk, want naar verluidt heeft men Christoffel van de lijst der heiligen afgevoerd. Waarom?? Of men twijfelt aan zijn hulp in nood of de huidige Christenen Denken Anders over de gevaren of gevolgen welke men op reizen kan verwachten.

Ondanks het schrappen van de heiligenlijst der hulpvaardigen, ziet men nog veel auto's met zijn beeltenis ter bescherming-

26 juli.

H. Anna, patrones van de huismoeders, naaisters, dienstmeisjes en weduwen. Zij wordt voor hulp aangeroepen bij kinderloosheid en beschermster van het huwelijk. Ook bij zweren, fijs of pest.

Anna was gehuwd met de Godvrezende Joachim. Het welgesteld echtpaar bleef langen tijd kinderloos. Hun jaarinkomsten werden verdeeld in drie delen. Een deel voor eigen onderhoud, een deel voor de allerarmsten en een deel kreeg de tempel.

Toen Joachims gezin, ondanks zijn vroom leven, kinderloos bleef, zocht hij zijn heil in de tempel. En zie, een engel verscheen en verkondigde dat een dochter geboren zou worden welke men de naam Maria zou geven. Gelijktijdig vernam Anna thuis eenzelfde bericht als zijnde in verwachting van Maria de latere moeder van Jezus.

29 juli.

H. Martha, de patrones der dienstboden. Zij was het die Jezus meerdere malen thuis mocht ontvangen of begroeten als hij zijn vriend Lazarus, de broer van Martha kwam bezoeken. Een legende zonder enig houvast verhaalt dat beiden, broer en zus, naar Spanje zijn uitgeweken.

Augustus (Oogstmaand)

De achtste maand van het jaar, genoemd naar Octavianus Augustus die van 27 voor tot 14 na Christus over het Romeinse rijk regeerde. De naam augustus betekent "verhevene". De Franse kalender sprak van "Thermidor" of hittemaand. De tijd van 19 juli tot 19 augustus is een hete periode. Men noemt dit ook wel de "hondsdagen" omdat de zon dan dichtbij de ster "Sirius de "hondster" staat. Reeds in de oudheid meende men dat deze hitte periode hieraan ten grondslag lag.

In de Franse taalgebieden heette deze maand "Aere-manoth" (arenmaand) waarmee men de oogsttijd aanduidde.

Volgens H. Welters is het ongewoon dat twee opeenvolgende maanden een gelijk aantal dagen telt n.1.31. Hij geeft als verklaring: "Opdat de keizer nu niet jaloers op Julius Ceasar zoude zijn, nam men een dag van februari en voegde deze bij de maand des keizers"

4 augustua.

H.Dominicus, patroon van de sigarenmakers. Hij werd ca.1170 geboren in Calernega (Castilië) en is de stichter van de Dominicaner-orde (Predik-heren). Overleden in 1221 en in 1267 bijgezet in een eigen kerk te Bologna. Een van zijn attributen is een hond met een brandende fakkel in zijn bek, deze fakkel lijkt veel op een sigaar, vandaar zijn patroonschap van de sigarenmakers.

9 augustus.

H.Johannes Vianney, patroon van de priesters. Deze pastoor van Ars (Frankrijk) werd te Dardilly bij Lion geboren op 8 maart 1786. De heiligheid van deze priester J.Vianney heeft dit onaanzienlijk dorpje wereldberoemd gemaakt, evenals het dorpje Ars, waarvan hij zielzorger was. Hij bracht 30 jaar dagelijks de meeste tijd door in de mufte biechtstoel van zijn kerk. Hij stierf op 4 augustus 1859.

10 augustus.

H.Laurentius, patroon van boekhouders, bedienden, koks, archivariissen en heemkundigen. Als kerkdiaken werd hij gevangen genomen op last van Keizer Valerianus in 258 waarbij hij de schatten van de kerk moest afgeven. Wijzend op de menigte armen zei hij dat "deze mensen de ware schat van de kerk waren". Omdat hij verbrand werd op een gloeiend rooster koken de koks hem als hun patroon. Als diaken was hij belaat met de boekhouding van de kerk waarin de boekhouders evenals de heemkundigen in hem hun patroon zagen.

12 augustus.

H.Clara, beschermheilige van het radio en T.V.personeel. Zij leefde in Italië van 1194 tot 1253. Onder invloed van St.Franciscus van Assisi gaf ze haar hoge maatschappelijke positie/en stichtte de orde der Clarissen. Ziek op haar rustbed kon zij visueel het verloop van de H.Mis volgen die in de kapel werd opgedragen. Vandaar het patroonschap van allen die met radio of tv betrekkingen hebben.

15 augustus.

Maria-hemelvaart. Als kerkelijk feest in Limburg ook wel aangegeven als "Oosleevrouw-kroudwien". Voor de feestmis worden (werden) op deze dag de "kroedwusj" uit zeven planten bestaande kruiden bundel,gezegend. Deze werd gebruikt als afweermiddel tegen onweer, ziekten of boze geesten. Men nam echter niet zomaar een ruiker, maar zeven volgens oud gebruik bepaalde planten o.a. veldgewassen (rogge en tarwe) genees-

krachtige kruiden b.v. boerenwormkruid en duizendblad , daarbij een takje van de notenboom, koningskaars en veldbloemen.

24 augustus.

Apostel Bartholomeus, patroon van de leerlooiers en handschoenmakers. Volgens overlevering predikte hij in Arabië en Armenië en stierf de marteldood. Met een scherp mes werd de huid van zijn lichaam gesneden. Daarom patroon van de leerlooiers.

25 augustus.

H.Lodewijk. Beschermheilige van de kappers. Geboren in 1213. Hij regeerde als Koning Lodewijk IX van Frankrijk van 1226 tot 1270, nam deel aan twee kruistochten en stierf tijdens de kruisvaart in Tunis op 25 augustus 1270. Een geschiedschrijver beschreef zijn persoon als wijs, rechtvaardig en als zijnde steeds mooi gekapt. Dit gaf de kappers aanleiding hem als patroonheilige te verkiezen.

28 augustus.

H.Augustinus. Patroon van boekdrukkers, -binders en -handelaren. Hij werd geboren in 354 en zijn moeder was de H.Monica. Als bisschop schreef hij zeer bekende werken w.o. "de regel van de H.Augustus" en over de Godsstaat. Hiermede heeft hij zeer grote invloed gehad op de West-Europesche Kultuur. Hij stierf in 430. Omdat hij zoveel boeken heeft geschreven werd hij als patroon uitverkoren van allen die met boeken te maken hebben.

30 augustus.

H.Rosa van Lima. Beschermheilige van bloemisten, vooral de rozenkwekers. Deze eerste Zuid-Amerikaanse heilige werd in Lima geboren op 26 april 1586 en overleed op 23 augustus 1617.

Zij was in Peru een bekende Dominicanes en Kerkleeres, Omdat Roza een gelijkenis toont met roos verkozen de rozenkwekers haar als patrones.

September.

Nu de oogstmaand voorbij is, waarbij vroeger de zeis of nu de maaidorser, de graanvelden in een stoppelveld hebben achtergelaten, volgt de Herfstmaand. In het verleden was dit de juiste tijd om een zelfgemaakte vlieger (windvogel) op te laten. Tegenwoordig is dit een gekochte vlieger en het z.g. "zuëmeren" (arenlezen) is een onbekend begrip.

September, na april weer een maand met een R in de

naam. Nu zullen in een onafgebroken rij, nog zeven maanden volgen met een R in de naam. Een tijd waarin met niet meer vantalrijke zonnedagen kan spreken en op de 22ste september zijn dag en nacht even lang. Vroeger meende men dat een maand met een R geëigend was voor de huisslacht..

21 september.

Apostel Matheus. Patroon van de bankiers, douane en ontvangers.

De Heer riep de tollenaar Levi, die door de Joden ongaarne werd gezien, hem te volgen. Na de kruisdood van de Heer predikte hij in Palestina, Arabië en Ethiopië. Hij is een van de vier evangelisten.

27 september.

H.Cosmas en Damianus. Patroonheiligen van de apothekers en geneesheren. Deze heiligen van Arabische afkomst leefden in de derde eeuw en waren beide arts. Ze hielpen arme zieken zonder hiervoor een beloning te vragen, doch uit ware geloofs overtuiging.

Omdat door hun gedrag meerdere zieken zich tot het geloof der medici bekeerden, werden beiden op gruwelijke wijze gemarteld onder het bewind van Keizer Diocletianus.

29 september.

H.Michael. Patroon van de behangers, was een van de aartsengelen die aan het hoofd der hemelsche engelscharen strijd voerden tegen de draak (duivel) en zijn aanhangers. De afbeelding is veelal een gevleugelde engel in een harnas met een vlamvend zwaard op de draak staande. Hij is patroon van de gehele Rooms Katholieke kerk en in Landgraaf patroon van de kerk aan het Eikske.

Het is duidelijk dat verschillende oude spreekwoorden of gezegden door de veranderde levensgewoonten en tijdsomstandigheden niet meer toepasselijk zijn. Was het vroeger niet zo dat men veel heiligen zonder meer kenden en het waarom of waarvoor men deze aanriep.

De Lambertus kermis, de Quirinus octaaf en de St.Cornelius zegen waren een algemeen iets.

Sprak men over de zwaluwen dan wist men dat deze snelle vliegers in de maand mei kwamen en rond Maria geboorte (8 sept.) wederom vertrokken.

Een en ander weerspiegelt zich in vele traditionele gebruiken, speelmethode gebak en/of feesten.

Winston Churchill sprak eens: "Een land dat zijn traditie's verwaarloost is een verloren land,"

Men kan hier voor land ook het woord provincie of gemeente invullen.

Ha.er.

RECTIFICATIE.

Van Veldeke-wege werd ik erop geattendeerd, dat er in het mini-grammatica-cursusje dialect enkele punten afwijken van de "Aanwijzingen voor de spelling van de Limburgse dialecten."

- 1 gk of kg voor de klank van de g in het Franse garçon.
Veldeke schrijft alleen de gk voor, dus:
bruggen = brugke, muggen = mugke

- 2 Als ik het heb over "Landgraafs" acht ik het bij onze lezers genoegzaam bekend, dat Landgraaf samengevoegd is uit de gemeenten Schaesberg, Nieuwenhagen, Waubach en dat ieder dorp zijn eigen dialect meebracht, plus nog de invloeden van buitenaf (Eygelshoven, Kerkrade, Schinveld enz. enz. enz.)

- 3 Klanken, waarvan ik schreef, dat zij in Landgraaf niet voorkomen, moest zijn "niet vaak" voorkomen.
Veldeke geeft enkele voorbeelden:
aj o.a. in baj = paard
oj o.a. in poj = dorst
ei o.a. in keië = straat feië = ontvangen.
ij o.a. in ijem = zwager.
de üj had ik al behandeld in hüj en lûj

E.M-C.

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

December 1992

nr.4

8ste Jaargang

Aan alle leden

We zijn nu in de donkere dagen voor Kerstmis en het Nieuwe jaar is in aantocht, een goed moment om even stil te staan bij onze heemkunde vereniging. Hoe was het reilen en zeilen van ons O.C.G.L. in 1992.

Wij verkregen in het begin van dit jaar ons gebouw aan de Curacaostraat, waar we onze bijeenkomsten, lezingen en bestuursbijeenkomsten kunnen houden. We zijn er erg dankbaar voor dat dit gebouw ons door de gemeente ter beschikking is gesteld.

We moeten wel huur betalen.

We hebben één grote zaal ter beschikking voor onze eigen heemkundetentoonstellingen en één zaal voor wisseltentoonstellingen.

Ter gelegenheid van de opening van de nabij gelegen speeltuin hebben we in de zomer al één dag een tentoonstelling gehouden om eens uit te proberen hoe men iets dergelijks opzet. Maar daarbij is het voorlopig nog gebleven. De voorbereidingen voor onze eigen tentoonstellingen gaan dan ook te langzaam. Wij zoeken dringend jongere mensen met ideeën en plannen die ons zouden kunnen helpen.

Ja wat wil men van een vereniging waar de vice-voorzitter 75 jaar oud is, onze voorzitter helaas door ziekte het hele jaar afwezig is geweest en een hoofdredacteur die de 80 jaar is gepasseerd. Men kan van deze mensen

niet meer alles verlangen.

Om negatief aan de kant te blijven staan is natuurlijk geen oplossing.

Gelukkig zijn er een paar jongeren die bereid zijn hun krachten aan onze heemkundevereniging te geven en in het begin van volgend jaar kunnen die oudere bestuursleden dan aftreden.

Door de goede zorgen van de heer Verbunt en mevrouw Nederpel is er ook dit jaar een jaarboek uitgegeven. Bovendien is als deel 1 van de serie "Ken Landgraaf" gepubliceerd: "Kruisen en Kapellen geschreven door de heer H.Rade.

Ik wens U een Zalig Kerstfeest, een Goed uiteinde en een Gelukkig Nieuwjaar.

O.S.Kuy1

vice-voorzitter O.C.G.L.

DE DERDE DINSDAG

Het gaat te langzaam met onze "derde dinsdag" en daarom willen we er nog eens aandacht aan schenken.

Tot voor kort kwamen de verschillende sekties eens per maand bij elkaar op verschillende lokaties. Deze lokatie was dan afhankelijk van het "formaat" van deze sektie en het gebeurde dus bij partikulieren thuis ofwel in 'n klein zaaltje hier of daar. Dit was dikwijls heel gezellig maar er was behoefte aan een grotere ruimte.

Sinds we onze vaste behuizing hebben n.l. het gewezen kleuterschooltje in de Curacaostraat bij de St.Jozef-school, achter de Ned.Herv.kerk "de Ark", Op de Heugden, zijn we gestart met een maandelijksse bijeenkomst voor alle leden. En hiervoor hebben we bestemd de derde dinsdag van de maand. Wij starten om half acht (19.30). Tijdens deze bijeenkomst zal dan telkens een korte spreekbeurt, lezing, dia- of filmvertoning plaats vinden waarna een discussie over het gegevene of over een vrij onderwerp.

Door de toch al drukke dec.maand vervalt de 3de dinsdag 15 december.

In het nieuwe jaar beginnen we weer. De data zijn:

Dinsdag 19 januari,

" 16 februari GEEN BIJEENKOMST i.v.m.karnaval.

" 16 maart

" 20 april.

Het programma van elke avond zal bekend gemaakt worden in Landgraaf Aktueel.

't Ieësjte, wat mich in gedanke kunt,
 wen ich aan Krismes denk,
 is Jozef en Maria en 't eëzelke,
 wie ze hñn rees hónt mótte make,
 durch weer en wink;
 wie ze vergeëfs aan duëre kloppete..
 wie ze ónvriendlich voet gesjik zint, uëveral,
 en wie ze endlich zich hónt mótte sjoehle
 vur kouw en ieëslend in deë déresjtal.

Dan denk ich: huij ích in deë tied geleëf
 en huije ze mích gevroag um óngerdaak..
 ich huij mieng duër nit vuër ze kanne sjléte;
 hñn al te geëve, wat ich houw, woar ieërezaak!
 Ich huij mieng sjunste kamer aan hñn aafgesjtange,
 ich huij gezörg vur wermde en vur lich,
 huij wëlle dekkes en mieng betste kli-jjer "
 hñn gegeëve
 en huij hñn giddere wunsj geleëze van 't gezich..
 Ich huij hñn soep gekok en vleesj gebroane
 en broeëd en kieës en al, wat ich mar houw,
 ich houw die oge va geluk zieë blinke..
 van deë erme ouwe man en van die vrouw.
 En went dat kink da wuër gebore
 en herdere en sjðap en ingelkes koame bi-j mich erin..
 ich huij mich nit beklaag, v'r huije da
 gans kót bi-jee gesjtange en gezeëte um 't kindje hin.
 Ich huij de vieëzje van mieng kinger
 oeht de kas gehold,
 en huij waal get gevónge, vur 't Kindje
 aa te doeë..
 Ich huij besjuut mit mūskes gange sjmieëre
 en huij mich alles, wat verteld woeëd
 sjtillekes aagehoeëd..
 Ich huij, wat ich nog aa eëteswaar
 in kas of kelder houw
 mit allemoal gedild en huij hñn allenuij
 besjut vur eenzaamheid en kouw...
 Zoeë dreum ich wieër, wat ich allenuij
 vur goods doa huij gedoa,
 da sjrek ich óp, zien óp d'r tillevizie
 ing karavaan va ieëslend langs mich goa..
 Zien ri-jje lūj, die óp de vluch. . zien kinger
 die de eugsjkes hoal va hóngér
 in 't gezich hónt sjtoa..
 Kling kinger, die nit kanne lache
 en die inne blik in de oge hónt
 es wuëre ze hónged joar..!

Ich zien de angs, de zörg va lüj
in 't kreegsgeweld..
woeë ginne riehkdóm, woeë alling
't bare leëve nog mar telt.
Zien sjteë, woe ginne sjtee
mieë óp d'r angere sjteet,
woeë alle prach en praal, in ieëwe ópgebówd
in kótte tied vergeet.
Ich zien nieks angesj mieë, wie vluchte,
vluchte, vur al, wat lüj zich óngeree
hónt aagedoa.

Dan vraag ich mich: kunt doa gee ing dra?
Kan dat nog lang zoe wieër goa?
Woeë mótt dat hin? Hat helpe doa nog zin?
Al hulpt de ganse welt, dan nog is alle hulp
inne drüppel óp ing hete plaat!
Kriskindje, zörg, dat dizze tied va kreegsgeweld
van leed en ieëlend óp de ganse welt
d'r langste tied noe hat gehad!

En went hi-j in ós kwakkete-lendje
óch döks dróp los gekankerd weëdt:
Zit uch bewós...viër hónt hi-j nog
d'r hieëmel óppen eëdt!

E.M.-C.

Sectie DIALECT

De tijd gaat zo razend snel!

Nooit krijg je alles voor elkaar, wat je van plan was
Er is zoveel!..We verzamelen dialect-uitdrukkingen,
-spreekwoorden,-liedjes,-gedichten,-verhaaltjes..enz
Maar dat moet ook nog geordend, of soms alfabetisch
gerangschikt worden.

Werkeloos zijn is er niet bij. Wel kunnen we hulp ge-
bruiken..van u..en van u..en van u!

Een paar uitdrukkingen uit onze voorraad:

Deë bringt dich nog van 't geloof aaf.
Deë is dróp aafgeveëmd.
Deë hat óch d'r voeëgel nit aafgesjoate.
Deë hat óch d'r póllever nit oechtgevoñge.
Deë klaagt mit gezóng bee.
Deë vrit, wie inne sjuredressjer.
Deë züpt, wie inne karebengel.
Vuër inne de knōa aafsjsjtoeëte.
Da has te dich waal an d'r duivel gebiech.
Doa zint ze an 't bare binge.
Dat kans te dich ónger de sjoon sjriehve.
Doeh kans mich geklauwd weëde.
Doeh kans mich ing hoon vange
anger kieë gónt v'r wieër!

E.M.-C.

Went inne miensj ing medalje of zelfs ee sjtand-
bild hat verdeent, is 't toch wal dea man (of
vrouw) wat de sjpang hat oechtgevoonge. Of, wie
ze ôp 't hollensj zant: veiligheidsspeld!
Nou ja, zoeë veilig zint ze ôch werm nit; want ich
han mich doch al dôks dra gesjtoake. Mar hendig
zint ze waal, want me kent doa aal mit vas sjteake
wat los is.

Mieng mam woar doa inne meester dri. 't Koam nog
al ins vuer, dat inne van ôs ach poehte 's mōrgens
vuer dat v'r noa de kirk goonge ee ee neuedje of
inne zoom los how. Da koam ôs mam in 't geweer,
(tied um te nieëne how ze da nit) mit ing doeës
vōhl mit sjpaange en sjpengsjkes.

Ze koeët dea feahler doomit ezoeë flikke, dat gee
miensj zoog, dat doa an de linker zie ing sjpang
sjtook. Die dāg dat ezoeë sjun, dat die sjpaange
bleve zitte en went de kljijer versjlieëte woare,
woare ze sjwoar van 't oad iezer.

't Gemekkeligste woar, went v'r inne hoasbingel
kapot houwe. Dea woeët get grōvver vas gesjtoake.
En dat koeëte v'r ôch nog zelve. Dat zoogste nit
mieë ônger de kljijer mar veuletste waal, went die
ongelukkig oape sjprōng.

Sjpaange woeëte vreuger veuel mieë gebroekt wie
huutsendaags. Bei inne baby-oetztet hoeëte wal ee
paar kaate mit sjpaange. De luiers woeëte ôp ing
raar maneer um 't vutje gevouwe en mit ing groeëte
sjpang vasgesjtoake. Dat gōng ôch wal ins verkieëd;
durch dat 't vel van 't erm oas mit gesjtoake woeët
En de mam zich mar afvraage: "Woarvm kekt dat kink
ezoeë?" De luijersjkes en hemkes woeëte mit ganse
kling sjpengsjkes vasgesjtoake.

De mam maket dôks van de sjpaange en sjpengsjkes
ing ketten en loot doa d'r klinste mit sjpieële.
Mar wat is 't huutsendaags ee gekloemel mit die weg-
werpluiers. Doa zitte van die plekdinger aa, die
kleave an dieng vingere en ueveral woa 't nit nuë-
dig is. Alling nit ôp de plaatsj woa ze mōtte kleave.
Die plestik kloemele zint ezoeë dik en ônge-
mekkelich vuer 't kink, mar de mam hat de nōtse
d'r va, want zie hoof die hōddele nit te wesje. De
hempkes en jeksjkes weade ôch al mit ploaster vas-
gekleaft. Nè, sjpaange en sjpengsjkes zint nit mieë
d'r bei...Joa, doeh has waal van die beklopde, die
zich ing sjpang durch de naas of de oeëre sjteake.
En dat veenge ze ôch nog sjun. Mar ôrrentlich d'r
mit umgoa kent ginne mieë. En alling doavuer hat dea
maan of vrouw ee sjtandbild verdeent.

Elly Janssen

Een BEVOLKINGSLUST van Nieuwenhagen anno 1784

Er zijn zo van die archiefstukken waarvan men zich nauwelijks realiseert dat ze bestaan. Een onverwachte vingerwijzing van een wakkere archiefbediende (daar lopen er in Limburg gelukkig een paar van rond...!) kan soms plotseling de aanzet vormen tot het onder de loop nemen van een dergelijk stuk.

Zo werd ik onlangs tijdens mijn onderzoek in de Heerlense Gichtregisters naar het wel en wee van de bevolking van Nieuwenhagen in de 17e en 18e eeuw - een aanzienlijk deel van mijn voorouderlijke kwartierstaatspyramide vindt in dit dorp zijn basis - door de heer Nolten van het plaatselijke Thermenmuseum *1) attent gemaakt op een mogelijk bruikbaar document in het Heerlense parochiearchief *2).

Bij parochiearchieven denken we als genealogen meestal in de eerste plaats aan de onmisbare DTB-registers. Daarbij lijken wij echter doorgaans gemakshalve voorbij te lopen aan het feit dat er zich ook nog andere waardevolle stukken in zouden kunnen bevinden. Welnu, dit stuk was er zo een. Van groot belang voor de historie van Nieuwenhagen. Mijn erkentelijkheid aan het adres van de heer Nolten is derhalve allerm minst gering. Zonder zijn vingerwijzing zou ik het wellicht nooit onder ogen gekregen hebben.

Rechenbuch

Het betreffende archiefstuk *3) bestaat uit een langwerpig boekwerkje voorzien van een golvend gekrompen perkamenten kaft met de titel 'Rechenbuch von der Kirchen von Herlo'. Het bevat notities over inkomsten en daarmee samenhangende zaken, waarvan de oudste daten uit 1590. Diverse parochieherders hebben er in een periode van twee eeuwen achtereenvolgens hun gewaardeerde bijdrage aan geleverd.

Een belangrijk aantal bladzijden wordt in beslag genomen door een lijst van communicanten anno 1784, samengesteld door pastoor A. Morees. Op pagina 77 begint hij zijn werkstuk op de volgende wijze:

'1784. A. Morees pastor in Herle visitavi
Parochiam mihi Commissam in qua inveni
communicantes et infantes, ut sequitur'.

Te oordelen naar deze beknopte verklaring maakte hij

al huisbezoekend een rondgang door zijn parochie met het administratieve oogmerk een volledig overzicht samen te stellen van de 'schaapjes' die aan zijn herderlijke zorgen toevertrouwd waren. Gesplitst in 'communicanten' en kinderen. De scheiding tussen deze twee categorieën werd gevormd door het al of niet gedaan hebben van de eerste Communie, hetgeen destijds gebeurde op een leeftijd van 12 à 13 jaar. Na gedegen instructie wel te verstaan, want wie bij het examen door de mand viel, die moest het nog eens overdoen. Met voorbeelden van dien aard worden we in deze lijst meer dan eens geconfronteerd.

Pastoor Morees startte zijn visitatie in Nieuwenhagen, de dichtstbevolkte buurtschap in zijn parochie *4). Er is echter geen sprake van een volledige bevolkingslijst. Hij noteerde uiteraard alleen de katholieken. Dit blijkt ondermeer uit het feit dat Johannes Bogmans uit de Dorpstraat, vanaf 1775 schoolmeester van Nieuwenhagen, onvermeld blijft. Hij was aangesteld door de Staatse overheid en derhalve niet katholiek.

Gegevens

Het initiatief van pastoor Morees levert werkelijk een schat aan genealogische gegevens op. En ook in het opzicht van de familiäre samenlevingsvormen in vroeger tijden kunnen we er saillante details aan ontfutselen.

De pastoor beperkte zich niet slechts tot een droge administratieve opsomming. Waar er zijns inziens noodzaak toe bestond verluchtigde hij zijn werkstuk met een aantal opmerkelijke notities, die als sappige nieuwtjes in de roddelbladen van tegenwoordig niet misstaan zouden hebben. Zo lezen wij over een jonge weduwe die onder schandaleuze omstandigheden de benen nam naar 'Brabantia' en haar kinderen aan hun lot overliet. En over een huisvader die zo lang 'op handel' uitgebleven was, dat men niet meer wist of hij nu dood was of mogelijk ergens 'over zee' vertoefde.

Franse bevolkingslijst

Het is ook bijzonder interessant om dit pastorale werkstuk te vergelijken met de (Franse) bevolkingslijst die 12 jaar later vervaardigd werd door de plaatselijke adjoint Johan Simon Reumkens *5). De beide samenstellers namen duidelijk een verschillende route.

Bovendien hadden zij eveneens uiteenlopende ideeën over de indeling van het dorp in verschillende buurtschappen. Nieuwenhagen bestond uit slechts enkele 'gemeene straeten': allereerst de Dorpstraat, dan de Hereweg (waarvan 'de Gaat' een zijtwijgje vormde), uitlopend in het benedendorp rond de kapel op Ubachs (Oostenrijks) territorium. Hier in 'Onderst Nieuwenhagen' bevonden zich de Kerkweg naar Eijgelshoven en de Vee-weg (ook 'aen het Eind' genoemd) richting Groenstraat. En Nieuwenhagerheide bestond in feite slechts uit één straat met lintbebouwing, beginnend bij het huidige bestuurscentrum. Op de Kamp en bergaf lopend in de richting van de grens met de bank Ubach bij de tegenwoordige sporthal in de Bende. Langs dit lint bevonden zich her en der enkele huizengroepjes zoals 'De Kamp', 'Aan de Tichelpoelen' en 'Op den Graaf'. Het raadplegen van de 'Tranchokaarten' (1802) en de oudste kadasterkaarten uit 1832 maakt dit visueel *6). Vooral via de tweede is nauwkeurig na te gaan waar precies de meeste Nieuwenhagenaren het dak boven hun hoofd hadden.

Indeling

De Heerlense pastoor deelde het dorp globaal in twee stukken:

- 'van uijt de Dorpstraat tot om de Capelle' en
- 'Nieuwenhagen aen de Heijd, beginnende van den kant van den Lichtenbergh'.

Hij startte dus ergens in de Dorpstraat en wandelde van daaruit via de Hereweg (en Gatestraat) naar de Rôtscherweg, waarna hij weer hervatte bij 'de Kamp', om zich van daaruit opnieuw omlaag te begeven in de richting van de het einde van de buurtbebouwing. Reumkens daarintegen onderscheidde drie 'Rotten':

- 'Neuwenhaagen Dorp Rotte',
- 'Neuwenlaagender Rotte' en
- 'Neuwenhaagen Heijde Rotte'.

De verschillen in huisnummering die hierdoor in de hand gewerkt worden komen het meest tot uiting in de Dorpstraat, waarvan de pastoor het noordelijke deel bij Nieuwenhagerheide liet behoren.

Een volgend niet te verwaarlozen verschil is gelegen in het feit, dat de pastoor zijn tocht door de straten 'zigzaggend' gemaakt schijnt te hebben - los van de mogelijk rijkelijk genuttigde 'drupkes' uiteraard - van overbuur naar overbuur. De nummering van Reumkens

kwam tot stand door eerst de straat aan één kant af- en vervolgens aan de andere kant weer op te lopen. Wat Onderst Nieuwenhagen (de 'Neuwenhaagender Rotte') betreft kunnen we reconstrueren dat hij zich vanaf de de hoek Hereweg-Gatestraat aan de linkerkant van de straat omlaag begaf in de richting van de kapel, alwaar hij links afsloeg naar 'het Eind' (de huidige Rötcherweg), om ook daar de bewoners van de huizen aan zijn linkerhand te noteren. Het laatste huis kreeg nummer 44 *7). Aangezien de overkant van de straat tot de nieuwe gemeente Ubach Overworms behoorde keerde hij vervolgens terug naar de kapel om schuin daar tegenover 'op de Schans' zijn beschrijving voort te zetten. Vanaf de familie Borghans-Wetzels aldaar op de hoek (nummer 45) ging het weer omhoog tot 'Op het Bergske', waar het gezin van Arnold Schull op nummer 53 de rij sloot *8).

Onderlinge vergelijking van de nummeringen van de pastoor en de adjoint maakt het in vele gevallen mogelijk ons een beeld te vormen van de toenmalige ligging van de huizen ten opzichte van elkaar.

Transcriptie

Om het betreffende archiefstuk enigermate te beschermen - het bevindt zich in niet al te beste staat - heb ik het getranscribeerd en enkele exemplaren er aan gedeponeerd in het Heerlense Thermenmuseum en het bestand van de Guus-Frehestichting in het speeltuinhome 'De Paddestoel' aan de Beatrixstraat te Nieuwenhagen. Op deze plaatsen is dit werkstuk voor iedereen vrij toegankelijk.

De transcriptie is door mij (tussen haakjes) verder voorzien van de nummering die Reumkens hanteerde. Voor het verkrijgen van een overzichtelijk beeld plaatste ik in afwijking van het origineel de familienamen vooraan in hoofdletters.

Op verschillende plaatsen was het mij mogelijk enige aanvullende informatie aan de oorspronkelijke tekst toe te voegen. Hoewel ik besef hierdoor in bepaalde mate de originaliteit van het oorspronkelijke stuk geweld aan te doen, heb ik hier toch bewust niet vanaf gezien. De aanvullingen bestaan grotendeels uit 'tweede huwelijken' (waarvan de pastoor niet op de hoogte bleek of die hem niet medegedeeld werden) alsmede de namen van de overleden eerste echtgenoten.

Deze gegevens werden tussen haakjes geplaatst.
Tenslotte ben ik oprechte dank verschuldigd aan de
heer J. Spiertz, die mij in niet geringe mate terzijde
stond bij de vertaling van de latijne teksten.

NOTEN

- 1 Het Heerlense Thermenmuseum, c.q. 'Archiefdienst Gemeente Heerlen'; deze benaming dient volgens de heer R. Braat door de aanstelling van een 'stadsarchivaris' eigenlijk gewijzigd te worden in 'Stadsarchief Heerlen'; ergo 'S.A.H.' als aangave van bronvermelding.
- 2 S.A.H., inv. no. 026: Archieven van de St.-Pancratiusparochie, inventaris door J. L'Ortye.
- 3 Als 2, inv. no. 026-376, vanaf pagina 77.
- 4 Van het huidige Landgraaf maakte Nieuwenhagen als enige woonkern deel uit van de parochie Heerlen. Ubach over Worms behoorde tot de parochie Eijgelshoven, terwijl Schaesberg vanaf 1700 een zelfstandige parochie vormde. Nieuwenhagen werd parochieel zelfstandig in 1832.
- 5 Rijksarchief Limburg te Maastricht (R.A.L.), Frans Archief. Voor transcriptie en uitwerking zie 'De Franse Volkstelling van 1796', uitgave van de Sectie Genealogie en Streekgeschiedenis van het Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf (1989).
- 6 R.A.L., Kadasterkaarten Limburg anno 1832.
- 7 Bij de familie Hanssen-Quaedvlieg c.q. Hanssen-Hanssen stopte Pastoor Morees zijn beschrijving van Onderst Nieuwenhagen. Dat was het laatste huis 'Aen het Eind', thans Rötcherweg huis nummer 33 (Quaedvlieg-Baur).
- 8 S.A.H., Gichten Heerlen deel 33, fol. 440 d.d. 21-2-1788: Arnold Schull en Johanna Mechtild Chorus 'Op het Bergskén' te Nieuwenhagen.

May Quaedvlieg,
Stichting Genealogie en Streekgeschiedenis.

Het jaar van maand tot maand

De wijnmaand oktober is na september een maand met de nodige najaarskermissen. In het verleden de dagen waarop de familiezin tot uiting kwam. Menige huisvrouw bereidde een kermiseten en bakte een aantal vlaaien waaraan de genodigden zich te goed konden doen. Een en ander als bewijs dat er hechte banden tussen familie en vrienden waren. In veel gevallen soms een Bourgondisch gebeuren.

Oktober "octo" (acht) is in onze huidige kalender de tiende maand en steeds als wijnmaand aangegeven omdat in de landen met druiventeelt de oogst begon. Tegenwoordig wordt door verkiezing van een wijnkoningin dit feestelijk bekend gemaakt. Welks Joseph Haydn prijst in "Die Jahreszeiten" met volle teugen zijn voorliefde voor de wijn in de tekst: "Leve de kan, waaruit hij vloeit".

De wijngod "Bachus" zou dit direct beamen met de woorden: Eer de wijn, der jonkheid dronk,

Voor de ouderdom zo handig.

Maakt zieken gezond, gezonden mank.

En de wijzen onverstandig.

Of uit deze wijsheid het gezegde: "In Vino Veritas" (In wijn de waarheid) ten grondslag ligt is mij niet bekend. Wel zegt de Limburger: "Kling kinger en voll luu zage de waarheid".

1 Oktober.

De feestdag van St. Remigius (530 bisschop van Reims), en de Apostel van de Franken genoemd omdat hij zich beijverde in de bekering dezer bevolkingsgroep. Deze dag 1 Okt. (Sintermeis) bij de ouderen en zeer zeker bij de agrarische bevolking beter bekend als de z.g. inhuur- en betaaldag van het dienstpersoneel. De dag dat men eventueel van dienstbetrekking kon veranderen.

4 Oktober.

Franciscus van Assisië (1162-1226). Patroon van de wevers, gevangenen en dieren-beschermers. Hij was de zoon van een rijke lakenkoopman. Na een woelige jeugd verzaakte hij aan de rijkdom van het vaderlijk huis en ging eenzaam en in armoede leven. Zijn vader verstootte hem in het jaar 1206 van alle verworvenheden.

Met 12 gelijkgezinden werd hij de geestelijke vader (stichter) van de drie Franciscaanse Orden: "Minderbroeders, Clarissen en de Derde Orde. Hij werd kort na zijn dood op 4 okt. 1226 reeds in 1228 door Paus Gregorius IX heilig verklaard.

Tijdens zijn leven (wat ook in zijn preken tot uiting kwam) voelde hij zich sterk aangetrokken tot de vogels en dieren. Iedere kalender vermeldt dus op 4 okt. "Werelddierendag". Als extra stimulans voor de dierenbescherming omdat deze dieren als "Kostgangers van de Heer" de zegen verdienen zoals door de "Schepper" bedoeld.

18 Oktober.

Heilige Lukas (evangelist) beschermheer der schilders en geneesheren. Hij schreef de "Handelingen van de Apostelen. Lukas was geneesheer te Antiochië en werd na zijn bekering leerling en reisgezel van St.Paulus. Omdat hij, volgens de legende, een afbeelding van de H. Moeder Gods schilderde, werd hij naast patroon der geneesheren ook patroon der schilders.

Symbolisch wordt Lucas afgebeeld als "stier" omdat de twee horens (twee testamenten) en de vier hoeven (vier evangeliën) zich verenigen in dit vergelijk.

Bij de boeren ging men er voorheen van uit dat het z.g. winterkoren vóór Lucas gezaaid moest zijn.

25 Oktober.

H.H.Crispinus en Crispianus. Patroonheiligen van de schoenmakers en leerbewerkers. Als vluchtelingen voor het beleid onder Keizer Diocletianus kwamen zij terecht in Soissons (Fr.) en begonnen er een schoenmakerij. Voor het maken van schoeisel vroegen zij geen vergoeding aan de armen.

Ondanks hun vlucht en dienstbaarheid werden zij gepakt, gemarteld en vervolgens in zee geworpen.

31 Oktober.

Hervormingsdag. Protestanten herdenken vandaag het feit dat daags voor Allerheiligen in 1517 de Augustijn Martin Luther in Wittenberg N.Duitsland, een 95 stellingen brief tegen de kerkdeur aldaar bevestigde. Deze oproep zou een niet vermoede kerksplitsing tot gevolg hebben. De latere Duitstalige bijbel welke na vertaling voor

enkele merkwaardigheden zorgde zijn onder de noemer "drukfouten" te plaatsen.

Een drukfout in de Engelse vertaling in 1631 moest op last van de koning Karel I worden vernietigd. Bij een der tien geboden ontbrak in het "Gij zult niet echtbreken" het woordje NIET. Een andere vermeldde onder de tekst in Gen.3-21, "En God maakte kleren voor man en vrouw": "En God maakte BROEKEN voor man en vrouw". Dit werd ook wel de "broeken bijbel" genoemd.

November.

Slachtmaand. In deze maand volgens het latijnse "Novem" ligt de temperatuur in dalende lijn, 't gaat op de winter aan. Dit was dus de geschikte tijd om het vetgemeste varkentje te slachten, om iets in voorraad te hebben voor de gehele winter. De huis-slachter werd ontboden, men moest voor de komende feestdagen "get in 't piekelvaat" hebben.

Bij de jaarindeling onderscheidde men voorheen slechts twee jaargetijden n.l. Zomer en Winter. Deze laatste begon oorspronkelijk begin november nadat de oogst binnen was en duurde tot ongeveer midden januari, begin van het lengen der dagen. Geheel dit sombere jaargetijde werd gebruikt om de nodige geesten-schare door milde gaven gunstig te stemmen.

St.Michael de strijder Gods, St. Maarten de vrome krijgsman en St.Nicolaas de kindervriend en heilige Bisschop. Alle drie winterheiligen die aan de hand van oude gebaksvormen blijk geven van een oorspronkelijk offer in de vorm van koeken of broden (printen, wekkeman). Door het gemeenschappelijk gebruiken der offerspijzen stelde men zich in nauw contact met de zielen der afgestorvenen waaraan een volksmedicinale kracht werd toegeschreven. Vandaar ook dat men deze krachten later op bepaalde heiligenbroden van St.Hubertus, St.Antonius of St.Agatha e.a. ging overdragen.

1 November.

Allerheiligen. Vroeger de dag dat men overging op het dragen van de winterkleding. Tot Pasen verdween de zomerkleding in de mottenkast. Dit was zonder meer traditie, ongeacht dat met tussentijds nazomerse dagen kende. De z.g. Allerheiligenzomer of in het Duits "Altweibersommer".

Allerheiligen is tevens de dag dat men de graven van

de overleden familie en bekenden bezoekt. Voor deze gedenkdag, opgesmukt met de laatste najaarsbloemen (de chrysant) die men eigenlijk ook wel kerkhofs-bloem zou kunnen noemen.

De gedachten om heiligen op een gemeenschappelijke dag te eren gaat eigenlijk van uit de Orient tot de vierde eeuw terug. Deze dag werd vastgesteld op de eerste zondag na Pinksteren, zoals ook nu nog in Griekenland gebruikelijk. Het werd echter door Paus Gregorius IV (827-844) in het jaar 835 verschoven naar 1 november.

2 November.

Allerzielen. Was gisteren de dag van Alle-Heiligen, daarbij natuurlijk ook onze eigen familie en bekenden, vandaag de dag voor diegene welke nog niet zijn opgenomen in het rijk van de Heer. Werd na de vespers op 1 november gebeden: "geef hen de eeuwige rust", dit voor de lijdende of boetende. Paus Pius X stelde de dag vast van "Hoogfeest van Allerzielen" en gaf aan elke priester het recht om driemaal het H.Misoffer op te dragen.

3 November.

H.Hubertus, de patroonheilige van de jagers en hondenliefhebbers. Een der meest bekende Heiligen in onze streek. Naar de legende was hij een hartstochtelijk jager, tot hij op zekere dag tegenover een hert stond met een kruis tussen het gewei. Nadien heeft hij zich bekeerd en zijn werelds leven beeindigd. Hij werd later bisschop van Maastricht, maar verplaatste omstreeks 717 de bisschopszetel naar Luik. Op zijn feestdag wordt het op Allerzielendag gebakken Hubertus-zielenbrood, gezegend, gewijd en gegeten ter bescherming tegen hondsdelheid. De dag voor jagers en ruiters met honden.

4 November.

De algemene dankdag voor het gewas.

6 November.

H.Leonardus, de patroon van fruithandelaars en gevangenen. Deze heilige is eveneens bekend als één

van de 14 noodhelpers. Hij leefde als kluizenaar te Noblae (Fr.). Op voorspraak van de H.Clotilde slaagde hij er in vele gevangenen vrij te krijgen.

10 November.

H.Andreas, in het verleden de tijd om de z.g. tienden te betalen aan de leenheer.

11 November.

St.Martinus. Patroon van de kleermakers en wijnhandelaren . Geboren te Sabaria (Hongarije) in het jaar 316 en leefde als bisschop van "Tours" (Fr.) tot 397. Hij werd vooral bekend omdat hij als soldaat de helft van zijn mantel wegschonk aan een bedelaar. Op zijn feestdag worden vuren aangelegd voorafgegaan door een kinderoptocht met fakkels en lampions, aangevoerd door een hoog te paard zittende Romeinse hoofdman. Daarna worden versnaperingen uitgedeeld. Vroeger was het een algemeen gebruik dat thuis pannekoekeken van boekweitmeel gegeten werden. Het verhaal wil dat Martinus vanuit zijn geboorteland een zaadje, gevonden in zijn gebedenboek, in Frankrijk liet ontkiemen en vermeerderen. Wijl begin november de oogstwerkzaamheden veelal achter de rug waren (de tienden betaald) werd graag een zg.St.Maartensfeest met name Oogstdankmaaltijd aan deze dag verbonden. Er werd goed gegeten en flink gedronken. Naast het zg. St.Maartenswijn dronk men van de nieuwe wijn. Met St.Martijn

wordt most, wijn.

Vandaar ook de spreuk: St.Martijn, St.Martijn,

'sAvonds most, en 'smorgens wijn.

De tegenwoordige wijnhandelaren blijven niet achter en bieden de "Primeur"wijnen te koop aan die in wedijver is aangevoerd.

19 November.

H.Elisabeth patrones van het verplegend personeel. Als dochter van de Hongaarse Koning Andreas werd ze reeds op 4 jarige leeftijd verloofd en ondergebracht bij haar toekomstige echtgenoot landgraaf Ludwig van Thüringen. Op 14 jarige leeftijd was ze reeds moeder van een zoon Herman. Tijdens een kruistocht in 1227 stierf haar echtgenoot in Italie toen ze 20 jaar oud was. Zelf overleed ze 17 nov.1231 op 24 jarige leef-

tijd en moeder van 3 kinderen.

22 November.

H. Caecilia patrones van zangers, muzikanten en orgelbouwers. Als dochter van een beroemde Patriciersfamilie had ze haar maagdelijkheid aan de Heer "gewijd" Tegen haar wil werd ze echter ten huwelijk gegeven. Maar ze verkreeg het van haar echtgenoot om de gewijde staat te volharden. Zelf gelukte het haar om hem te bekeren. Zij stierf echter als martelares in de 3de eeuw.

In Landgraaf zijn 5 zangkoren en 1 harmonie welke haar naam dragen en op haar naamdag meestal de eucharistie opluisteren gevolgd door een feestmaal.

25 November.

H. Catharina, patrones van alle beroepen met een rad werkzaam o.a. wevers, wagenmakers en scharenslijpers. Zij was zeer intelligent en bekend als een van de 14 noodhelpers. Onder Keizer Maximianus trad zij in dispuut met 50 filosofen die ze overtuigde en zelfs enkelers van bekeerde. Gemarteld op een rad met scherpe punten dat brak, werd zij daarna onthoofd.

December.

Wintermaand omdat in deze maand de winter begint. In de Romeinse telling was hij de 10de der maanden onder de aanduiding "Decem"(tien) terwijl de Franse republieken aan "Frimaire" of rijpmaand van 21 nov. tot 20 dec. de voorkeur gaven. Terwijl Karel de Grote hem "heiligmanoth" noemt in verband met het hoogfeest van Kerstmis. Kerstmaand in de plaats van wintermaand zou eveneens niet misstaan.

Op de dag die overeenstemd met ons tegenwoordig Kerstfeest "25 dec." werd bij de Germanen die tijd als "Winterzonnewende" gevierd. De Romeinen gaven (waarschijnlijk onder invloed van de Germanen) de voorkeur als de geboortedag van de zon. Na de invasie van de Romeinen werd derhalve 25 dec. de geboortedag van het licht gevierd.

Na de Christianisatie van onze streken werd 25 dec. gevierd als de geboorte van Christus en werd dec. het begin van het Kerkelijk jaar.

1 December.

St. Eligius, patroon der metaalbewerkeren en veeartsen. Hij was goudsmid en stond in hoog aanzien, werd later bisschop van Noyen (Doornik) waartoe ook Breda behoorde. Met grote inzet werkte hij aan de bekering der heidenen in Vlaanderen en de Kempen. Hij stierf in het jaar 665.

Men noemt hem patroon van de veeartsen omwille van de legende die verhaalt dat Eligius een paard liet beslaan bij een verwaande hoefsmid Jan Hamers waarbij St. Elooi een poot van het dier afsneed en het later terug aanzette zonder dat er een druppel bloed vloeede.

3 December.

H. Franciscus van Xaverius de patroon der Missionarissen werd in Sagheza (Spanje) geboren in 1505. In de orde der Jezuïten werd hij een groot missionaris in Indië en Japan. Hij stierf op weg naar China en Paus Pius X heeft hem tot patroon van de Missionarissen aangesteld.

4 December.

H. Barbara, patrones der mijnwerkers en gevaarlijke beroepen b.v. brandweer en kanonniers. Zij leefde in Nicodemië het huidige Turkije rond 300. Door haar vader werd zij opgesloten in een donkere toren omwille van haar geloof en werd later door hem eigenhandig onthoofd. Hierbij werd hij zelf door een bliksem-schicht gedood. In verband met de gelijkenis van donkere toren en donkere mijn werd zij als patrones der mijnwerkers gekozen. In het verleden, in de mijnbouw in Limburg een verplichte feestdag. In de kunst wordt zij afgebeeld met zwaard staande voor een toren met drie vensters. Dit laatste ter ere van de H. Drie-vuldigheid.

6 December.

St. Nicolaas. Patroon van slagers, kooplieden en schippers. Hij was als bisschop een toonbeeld van naastenliefde. Hij deelde zijn goederen uit aan de armsten om God te kunnen dienen. In de kunst wordt "Sinterklaas" soms afgebeeld met

drie goudklompen op een schaal, want de legende wil dat hij drie dochters van een verarmde edelman een bruidschat bezorgde. Daarom, Sinterklaas de goedheiligman moet als huwelijks bemiddelaar eigenlijk "goed" hijlikman" heten. De in de bruidsdagen gebruikte koek uit suiker, honing, meel en specerijen de z.g. "hijlikmaker" in de volkmond heigmakers genoemd is hiervan een gevolg. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de tijd van Sinterklaas gepaard gaat met koekfiguren in allerlei vorm. Over het woord speculaas zijn dan ook verschillende verklaringen te geven.

7 December.

H.Ambrosius, patroon der imkers, politie en veldwachters. Hij was bisschop van Milaan en stierf 2 april 397. Volgens de legende lag hij als kind te slapen met open mond, de bijen kwamen en deden honing in zijn mond. Hij schreef talrijke kerkelijke gezangen en verrijkte de Latijnse liturgie.

Om de poortwachters de gelegenheid te geven de H.Mis bij te wonen liet hij zijn eigen dienaars bewaken. Tijdens zijn preken waren zijn woorden zo zoet als honing en daarom de genoemde patroon.

13 December.

H.Lucia wordt aangeroepen bij oogziekten en is patrones van de oogartsen en opticiëns. Zij wordt afgebeeld met haar ogen in de hand of op een schotel. Omdat zij niet het door haar ouders verplichte huwelijk aanging werd zij als Christen aangeklaagd, haar ogen uitgestoken en gedood op 13 dec. 304.

17 December.

St.Begga, wordt aangeroepen ten dienste van hakkelaars (stotteren) Zij was een zuster van Sint Geertrui van Nijvel (694) en dochter van Pepijn I van Landen.

21 December.

H. Thomas, de patroon van aannemers en architecten. Zijn bedachtzaamheid maakte hem tot deze patroon. Hij stierf als Apostel en prediker van het Evangelie bij de Perzen en Meden tot in Indië waar hij gemarteld werd. In onze contreien beter bekend als de "Ongelo-

vige Thomas" zodat de kerk zegt: "Zalig zij die niet zien en toch geloven".

25 December.

KERSTMIS. Een dag of tijd voor ieder welbekend. De oude kerstkoeken en -broden herinneren ons steeds weer aan de oude offerkoeken en zijn ontstaan uit de oorspronkelijke bloedige dierenoffers.

29 December.

H.Stefanus, patroon van de metselaars en steenhouders. Hij was een van de eerste diakens in Jerusalem en werd als eerste martelaar omwille van zijn geloof gestenigd. Als laatste woorden voor zijn dood riep hij uit: "Heer, reken hun deze zonden niet aan".

31 December.

De Heilige Silvester beklom de stoel van Petrus onder de regering van Keizer Constantijn en wist te bewerken dat de kerk voor het eerst de volle rust en vrijheid mocht genieten.

Een wens die tot op de dag van vandaag nog niet voor alle volken of gezindten geldt.

Hiermee is het jaar rond en de nieuwe kalender 1993 ligt klaar. De jeugd kijkt vooruit en de ouderen onder ons blikken terug naar wat het was.

Graag onder het veel gebruikte: " WITSTE NOG" enz.

De klok tikt verder uur na uur en we zitten vast aan de tijd.

Rond het uurwerk van de St.Severinkerk in Keulen staat te lezen: "Een van deze uren zal voor u de laatste zijn".

Ha.er.

Geraadpleegd werden:

Ambachten en beroepen en hun patroonheiligen.

Annas Santekraam.

Brood en gebaksvormen in folklore.

Bijbel (oude en nieuwe testament).

Feesten, zeden en gebruiken in Limburg.

Kalender Limburgs Dagblad

Lithurgie kalender

Missaal.

Weekblad Trompetter.

Rèctificatie

In ons vorig nummer (nr.3 van september 1992) staat op blz.112 een rectificatie en in deze rectificatie staat een onjuistheid en deze willen wij hiermede rechtzetten.

Dit gebeurt door mij als redactie van het Bulletin en is een antwoord op een verzoek van een lid uit Ubach over Worms (gem.Landgraaf).

In dit artikel staat: ".....het is bij onze lezers genoegzaam bekend dat Landgraaf samengesteld is uit de gemeenten Schaesberg, Nieuwenhagen, Waubach....." Dit moet natuurlijk zijn: Schaesberg, Nieuwenhagen en UBACH over WORMS.

Natuurlijk had ik dat als Redactie zeker moeten zien en ik hoop dat U genoeg neemt met deze rectificatie en mijn excuus wilt accepteren.

Ja het is moeilijk om in Landgraaf belangstelling te winnen voor het O.C.G.L., maar ik hoop dat deze vergissing niemand zal weerhouden lid te worden van het O.C.G.L. want deze Heemkundevereniging heeft graag nog heel veel leden en zeker uit Ubach over Worms.

De redactie.

MEDEDELING

D E C E M B E R DE MAAND van leuke, doelmatige geschenkjes voor Uw vrienden, kennissen en U ZELF.

Denk eens aan het O.C.G.L.

Wij hebben een geweldige sortering.

Geef eens een JAARBOEK of het boekje: KRUISEN EN KAPELLEN cadeau.

Goedkoop en de ontvanger zal U dankbaar zijn.

Hiernaast een lijst van O.C.G.L. uitgaven.

Kom eens langs de Kempkensweg nr. 2 of bel even met toestel 317929 en wij brengen het bij U thuis.